

ΕΠΙΚΑΙΡΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΜΥΡΡΙΝΟΥΝΤΑ

Λεωνίδας Κουτσομπός*

Επίκουρος Καθηγητής, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
lkoutsoumpos@mail.ntua.gr

Περίληψη

Η εισήγηση παρουσιάζει μια περίπτωση μελέτης συγκρότησης, ανάδειξης και προβολής της ταυτότητας ενός εστιασμένου αρχαίου αστικού τοπίου που σήμερα είναι πια φυσικό. Πρόκειται για συνολική πρόταση, για την ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου του αρχαίου δήμου Μυρρινούντα, που βρίσκεται στην περιοχή της Μερέντας, στο Μαρκόπουλο Μεσογαίας, στην Αττική. Στα όρια της περιοχής σήμερα βρίσκονται οι εγκαταστάσεις του Ολυμπιακού Ιππικού Κέντρου και του Νέου Ιπποδρόμου Αθηνών που περιέχουν κτιριακές επεμβάσεις που κρίνονται εντελώς εκτός κλίμακας σε σχέση με το ιστορικό, πολιτισμικό και φυσικό τοπίο της περιοχής. Αποτελεί δηλαδή μια σύμπλοκη και πολυεπίπεδη διαστρωμάτωση διαφορετικών επιπέδων ιστορικών φάσεων ανάπτυξης που αυτή τη στιγμή παραμένει χωρίς σαφή ταυτότητα και ανενεργός.

Η μελέτη πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής (ΕΦΑΑΝΑΤ)* προτείνοντας τη δημιουργία ενός πρότυπου αρχαιολογικού πάρκου που θα αναδεικνύει τον διαχρονικό αγροτικό χαρακτήρα της περιοχής μελέτης διαμέσου των αιώνων. Από τον αρχαίο δήμο μέχρι το σημερινό Μαρκόπουλο υπάρχουν ευρήματα και μαρτυρίες που καταδεικνύουν τη διαρκή ενασχόληση των ανθρώπων που έζησαν στη περιοχή με τις γεωργικές και κτηνοτροφικές παραγωγικές δραστηριότητες, ως βασικό και αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής τους ζωής.

Με βάση αυτό τον άξονα προτάθηκε, σε επίπεδο στρατηγικού σχεδιασμού (master plan), η δημιουργία μιας σειράς θεματικών ενοτήτων και ενός δικτύου επισκέψιμων διαδρομών και σημείων στάσης που θα συνδέουν επιλεγμένα ανεσκαμμένα αρχαία μνημεία, καθιστώντας τα προσβάσιμα στο ευρύ κοινό. Πιο συγκεκριμένα, οι αγροτικές δραστηριότητες διακρίθηκαν σε δυο βασικές κατηγορίες: γεωργικές και κτηνοτροφικές. Αυτόνομες ενότητες-θύλακες από την κάθε κατηγορία προτάθηκε να διασπαρούν σε όλο το εύρος της περιοχής, δημιουργώντας ένα ρυθμό επίσκεψης και ενημέρωσης. Μια βασική περιμετρική διαδρομή, εν είδη κλειστού βρόγχου, επιτρέπει την περιδιάβαση του συνόλου της περιοχής και την επίσκεψη των κύριων ενοτήτων. Ένα δευτερεύον δίκτυο μονοπατιών εσωτερικά της επιτρέπει την γεφύρωση κλάδων της κεντρικής διαδρομής και τη δημιουργία εναλλακτικών διαδρομών επίσκεψης. Κατά μήκος των διαδρομών αυτών ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να επισκεφτεί τα αρχαιολογικά κατάλοιπα που υπάρχουν στο χώρο και να πληροφορηθεί για τον τρόπο οργάνωσης του αρχαίου Μυρρινούντα.

Λέξεις κλειδιά: Ταυτότητα, ανάδειξη, αγροτικός χαρακτήρας, γεωργία, κτηνοτροφία, αρχαιολογικό πάρκο, Αρχαίος Δήμος Μυρρινούντα, Μερέντα, Μαρκόπουλο

* Γενική επιμέλεια μελέτης: Δρ Α. Λαζαρίδου, τέως Διευθύντρια ΕΦΑ Ανατολικής Αττικής. Ομάδα αρχαιολογικής μελέτης: Μ.-Χ. Κατσαβού, Ε. Σκέρλου, Ει. Συριανού: αρχαιολόγοι ΕΦΑΑΝΑΤ. Έ.-Κ. Πορτελάνου: αγρονόμος-τοπογράφος μηχανικός, προϊσταμένη Τμήματος Αρχαιολογικών Έργων και Μελετών ΕΦΑΑΝΑΤ, Ν. Μαστρονικόλας: τοπογράφος ΕΦΑΑΝΑΤ. Ομάδα αρχιτεκτονικής μελέτης: Λεωνίδας Κουτσομπός, Δάφνη Κοκκίνη, Δημήτρης Κοτσάκης, Χρήστος Τάκος, Στρατής Δούκας, Βασιλική Πάντζιου

Εισαγωγή

Το παρόν άρθρο αποτελεί μια συνοπτική παρουσίαση μιας ευρύτερης και συνολικής πρότασης, σε επίπεδο στρατηγικού σχεδιασμού (master plan), για την ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου του αρχαίου δήμου Μυρρινούντα, που βρίσκεται στην περιοχή της Μερέντας κοντά στο Μαρκόπουλο Μεσογαίας, στην Αττική. Στην ευρύτερη περιοχή σήμερα βρίσκονται οι εγκαταστάσεις του Ολυμπιακού Ιππικού Κέντρο και του Νέου Ιπποδρόμου Αθηνών. Η μελέτη ανατέθηκε από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής τον Αύγουστο του 2016¹ και η κατάθεσή της έγινε στις 22 Νοεμβρίου 2016.

Η ανάδειξη πρότεινε τη δημιουργία ενός πρότυπου αρχαιολογικού πάρκου που θα αναδεικνύει τον διαχρονικό αγροτικό χαρακτήρα της περιοχής μελέτης διαμέσου των αιώνων ως μια επίκαιρη ταυτότητα στο σήμερα. Από τον αρχαίο δήμο μέχρι το σημερινό Μαρκόπουλο υπάρχουν ευρήματα και μαρτυρίες που καταδεικνύουν τη διαρκή ενασχόληση των ανθρώπων που έζησαν στη περιοχή με τις γεωργικές και κτηνοτροφικές παραγωγικές δραστηριότητες, ως βασικό και αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής τους ζωής. Με βάση αυτό τον άξονα προτάθηκε η δημιουργία μιας σειράς θεματικών ενοτήτων και ενός δικτύου επισκέψιμων διαδρομών και σημείων στάσης που θα συνδέουν τα επιλεγμένα ανεσκαμμένα αρχαία μνημεία, καθιστώντας τα προσβάσιμα στο ευρύ κοινό.

Η πρόταση τέλος είχε σα στόχο, όχι μόνο στη παράθεση πληροφοριακού υλικού που θα ενημερώνει για τη διαχρονική αγροτική ενασχόληση του ανθρώπου στο τοπίο, αλλά, κυρίως, στην εγκατάσταση μιας σειράς από διαδραστικές δράσεις που θα αναβιώνουν τις παραγωγικές διαδικασίες, κάνοντας την επίσκεψη στο χώρο μια βιωματική εμπειρία ευχάριστη και διδακτική. Προσδοκία ήταν το πάρκο να αποτελέσει πόλο έλξης εκπαίδευσης και αναψυχής τόσο για την τοπική, όσο και για την ευρύτερη κοινωνία.

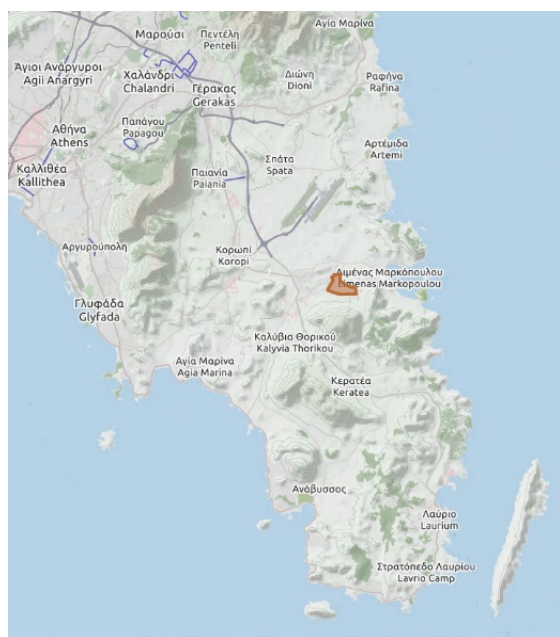

Εικόνα 1 Η Μερέντα από ΒΔ πριν Ολυμπιακές εγκαταστάσεις

Περιγραφή και ιστορία της περιοχής μελέτης

Στο νότιο άκρο της Μεσογαίας, της μεγαλύτερης πεδιάδας της Αττικής, εκτείνεται η περιοχή με το τοπωνύμιο Μερέντα ή Μυρρένδα ή Μερρόντα, ή Μυρρίντα που αποτελεί παραφθορά του ονόματος του αρχαίου δήμου Μυρρινούντος, όπως επισημάνθηκε πρώτη φορά στα τέλη του 18ου αι., από τον James Stuart, μέλος της εταιρείας Dilletanti. Η περιοχή ήδη από τους αρχαίους χρόνους χαρακτηρίστηκε ως «ευάμπελος, εριστάφυλος, ευέλαιος και [ιστοφόρος]» αφού με τα προϊόντα της τροφοδοτούσε το άστυ αδιάκοπα. Η θέση του δήμου, ενός από τους σημαντικότερους και πλουσιότερους δήμους της αττικής υπαίθρου κατά τους κλασικούς χρόνους, πιστοποιείται από την εύρεση πολλών αρχαίων επιγραφών στην περιοχή, οι οποίες είτε αναφέρουν το όνομα του δήμου είτε ονόματα Μυρρινουσίων.

¹ Α.Π. ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΕΦΑ ΑΝ. ΑΤΤΙΚΗΣ/267473/160306/6714_11/08/16 απόφαση ανάθεσης

Εικόνα 2 Η περιοχή μελέτης στην Αττική

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/88/Mesogeia_attica_map.png/250px-Mesogeia_attica_map.png

Η αδιάλειπτη κατοίκηση της περιοχής της Μερέντας, ενός τόπου φιλικού προς τον άνθρωπο και κατάλληλου για εγκατάσταση, τεκμηριώνεται ανασκαφικά από τα οικιστικά κατάλοιπα της Νεολιθικής και Πρωτοελλαδικής εποχής, ενώ κατά τους Μεσοελλαδικούς χρόνους η ανθρώπινη παρουσία αποδεικνύεται από έναν αποθέτη με αγγεία της εποχής και κατά τους Μυκηναϊκούς χρόνους από τους θαλαμοειδείς τάφους και ένα μικρό ιερό.

Τα μεγάλα νεκροταφεία της γεωμετρικής εποχής με τα εξαιρετικά κτερίσματα, μαρτυρούν την ύπαρξη πολυπληθούς οικισμού, παρά την απουσία κτηριακών λειψάνων που θα επέτρεπαν την ανασύνθεση της μορφής του. Την αρχαϊκή εποχή η χρήση των μεγάλων νεκροταφείων συνεχίζεται ενώ ο κύρος της Μερέντας και η κόρη Φρασίκηλα καθρεφτίζουν την οικονομική ευρωστία εξεχουσών οικογενειών.

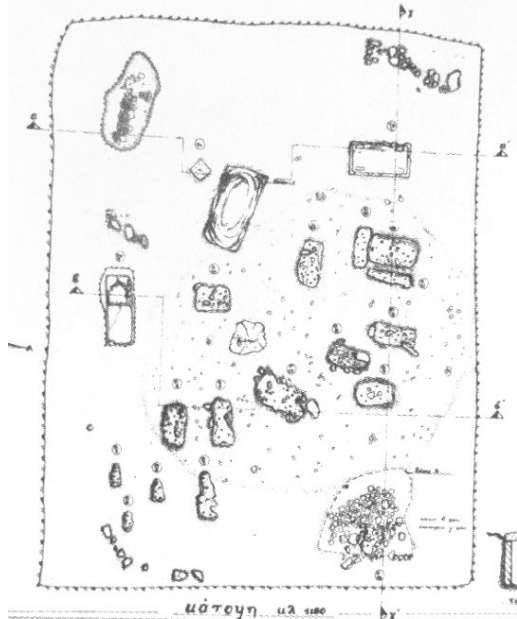
Μετά την πολιτική αναδιάρθρωση της Αττικής από τον Κλεισθένη το 508 π.Χ. απαντά για πρώτη φορά στις επιγραφές το όνομα του αρχαίου δήμου, το οποίο προέρχεται από τον θάμνο με τα λευκά ευωδιαστά άνθη «**μύρρινο**» ή «μυρρίνη», όπως αναφέρεται η μυρσίνη ή μυρτιά στα έργα του Θεόφραστου (372-287 π.Χ.), που προφανώς κυριαρχούσε στην περιοχή. Οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν τα κλαδιά και τους καρπούς της μυρσίνης για θεραπευτικούς λόγους ή για το πλέξιμο στεφανιών, τα οποία φορούσαν στα συμπόσια και στις γιορτές, ή στόλιζαν με αυτά τους βωμούς και τους νεκρούς.

Τον 4ο αι. π.Χ. ο Μυρρινούς, όπως και οι άλλοι δήμοι της αττικής υπαίθρου, ακμάζει και παραμένει σημαντικός μέχρι την ρωμαϊκή κατάκτηση τον 1ο αι. π.Χ. Την ακριβή έκταση του δήμου κατά την περίοδο της άνθισής του δεν την γνωρίζουμε. Ωστόσο τα ανασκαφικά ευρήματα μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι κέντρο του δήμου αποτελούσε ο ναός της Αρτέμιδος Κολαινίδος, γύρω από τον οποίο είχαν χτιστεί σε χαλαρή διάταξη τα δημόσια κτήρια και τα ιερά. Ανάμεσά τους είχαν ιδρυθεί τα νεκροταφεία και οι ταφικοί περίβολοι ενώ οι αγροικίες ήταν διασκορπισμένες σε όλο τον δήμο κοντά σε αγροτικούς δρόμους και σε καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Οι κάτοικοι του Μυρρινούντος καλλιεργούσαν όσπρια, δημητριακά, αμπέλια, ελιές αλλά και λαχανικά, φρούτα και λουλούδια. Επίσης ήταν κτηνοτρόφοι και έμποροι όπως συμπεραίνεται από την συνοικία Μυρρινουσίων στο λιμάνι του Πειραιά.

Εικόνα 3 Κτήριο κλασικών - ελληνιστικών χρόνων με «ανδρόνα», πιθανώς ταφικής χρήσης (θ.27)
(Από το αρχείο της ΕΦΑΑΝΑΤ).

Μετά την ακμή των κλασικών χρόνων οι αρχαίοι δήμοι της περιοχής σταδιακά άρχισαν να παρακμάζουν. Από επιγραφή του 2ου αι. μ.Χ. που βρέθηκε στο βυζαντινό ναό της Παναγίας της Μερέντας, στην περιοχή που εκτεινόταν ο αρχαίος δήμος Μυρρινούντος, πληροφορούμαστε πως ο Ηρώδης ο Αττικός επισκεύασε ναό της Αθηνάς που υπήρχε στον δήμο και πως ο ίδιος ανέθεσε άγαλμα στη θεά.

Εικόνα 4 Κάτοψη νεκροταφείου κλασικών χρόνων (θ.15)
(Από το αρχείο της ΕΦΑΑΝΑΤ).

Η κατοίκηση συνεχίστηκε κατά τους βυζαντινούς χρόνους, ακολουθώντας διαδοχικές περιόδους ακμής και παρακμής. Σημαντικό μνημείο αυτής της περιόδου αποτελεί ο μονόκλιτος ναός της Παναγίας (13ος αι.) η παλαιότερη φάση του οποίου ανάγεται στον 7ο μ.Χ. αι. Κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο που ακολούθησε, επικράτησαν, σε γενικές γραμμές και με σύντομα διαστήματα διακοπής, ομαλές συνθήκες διαβίωσης. Στα χρόνια που ακολούθησαν την Οθωμανική κατοχή, μέσα από τις σχετικές κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές κλπ. διεργασίες, αποκρυσταλλώθηκαν τα στοιχεία εκείνα που διαμόρφωσαν το ιδιαίτερο στίγμα της ευρύτερης περιοχής των Μεσογείων και στους νεότερους χρόνους.

Η συστηματική έρευνα στην περιοχή από την Αρχαιολογική Υπηρεσία ξεκίνησε το 1951-1953 από τον τότε Έφορο Αρχαιοτήτων Ι. Παπαδημητρίου. Συνεχίστηκε με σε διάφορα

διαστήματα τις επόμενες δεκαετίες και συστηματικά από το 1999 έως το 2004 από τους Ευάγγελο και Όλγα Κακαβογιάννη, με αφορμή την κατασκευή των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων του Νέου Ιπποδρόμου και του Ιππικού Κέντρου, η χωροθέτηση των οποίων παρά τις αντιρρήσεις της Εφορείας, έγινε στην θέση του αρχαίου δήμου Μυρρινούντος. Από τα αποκαλυφθέντα μνημεία, άλλα διατηρήθηκαν ορατά και επισκέψιμα και άλλα διατηρήθηκαν σε κατάχωση, ενώ ένας πολύ μικρός αριθμός αποδομήθηκε. Πέραν τούτων, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός αρχαιοτήτων, οι οποίες ανασκάφθηκαν μερικώς ή και καθόλου και επισημάνθηκαν απλώς για μελλοντική έρευνα, δεδομένου ότι δεν θίγονταν τότε από την κατασκευή των ολυμπιακών εγκαταστάσεων. Είναι επίσης πιθανόν να υπάρχουν και άλλες αρχαιοότητες, οι οποίες μέλλει να εντοπιστούν.

Εικόνα 5 Φωτογραφία από τις ανασκαφές, κατά την ανακάλυψη του κούρου της Μερέντας και της κόρης Φρασίκλειας

https://pbs.twimg.com/media/C9n_MMvXsAY6SqP.jpg [17. 07. 2017]

Τα μεγάλα έργα υποδομής που συντελέστηκαν την δεκαετία του 2000 στο λεκανοπέδιο της Αττικής επηρέασαν, όπως ήταν φυσικό, τη φυσιογνωμία και της περιοχής του Μαρκοπούλου. Η κατασκευή του αεροδρομίου «Ελευθέριος Βενιζέλος», η διάνοιξη της «Αττικής Οδού», η λειτουργία του Μετρό και του Προαστιακού, η κατασκευή των Ολυμπιακών Εγκαταστάσεων του Ιππικού Κέντρου και του Σκοπευτηρίου και η μετεγκατάσταση του Ιπποδρόμου από το Φάληρο στην περιοχή της Μερέντας, αποτέλεσαν κομβικές επεμβάσεις στο χώρο που επέφεραν μία σειρά από μεταβολές και αλλαγές στις μέχρι τότε ισορροπίες. Έτσι, η αστικοποίηση της περιοχής, η μετεγκατάσταση πληθυσμών από άλλες περιοχές του λεκανοπεδίου ή ακόμα και της χώρας, και η συνακόλουθη αύξηση του μόνιμου και του παραθεριστικού πληθυσμού, επηρέασαν την παραδοσιακή κοινωνία και άλλαξαν τα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα.

Σήμερα το Μαρκόπουλο αποτελεί μια μικρή, σύγχρονη πόλη, με το εμπόριο, τη βιοτεχνία και την παροχή υπηρεσιών - απότοκο της εκτεταμένης, αρχικά παραθεριστικής, αλλά πλέον και μόνιμης κατοίκησης της περιοχής του Πόρτο Ράφτη - να αποτελούν τους κύριους τομείς οικονομικής δραστηριότητας. Το πλαίσιο εντούτοις της οικονομίας του εξακολουθεί και παραμένει αγροτικό, καθώς η πλειονότητα των κατοίκων εξακολουθούν να απασχολούνται με τις παραδοσιακές ή νέες γεωργικές καλλιέργειες, συμπληρωματικά της κύριας απασχόλησής τους.¹

¹ Σύμφωνα με στοιχεία του 2005, οι αμπελώνες του Μαρκοπούλου αντιστοιχούν στο 1/3 περίπου της συνολικής έκτασης των Μεσογείων, στο 27% του συνόλου της Ανατολικής Αττικής και στο 22% του συνόλου της Αττικής (Αραμπατζή-Καρρά & Προβελέγγιος, 2008: κεφ. 3.2.2.3.5.).

Εικόνα 6 Τμήμα της «βόρειας» οδού με τους ταφικούς περιβόλους και στο φόντο οι νέες εγκαταστάσεις. Αττικής Οδοί. Αρχαίοι δρόμοι της Αττικής. Αθήνα 2009, σελ 193.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η περιοχή του Μαρκοπούλου, όπως και οι υπόλοιπη Μεσογαία, συνδέθηκε με την αγροτική παραγωγή, η οποία αποτέλεσε για δεκαετίες το βασικό κορμό της οικονομίας της. Με μια εύφορη γη και ένα ευλογημένο φυσικό περιβάλλον, το Μαρκόπουλο ύφανε την ιστορία του με τις παραδοσιακές καλλιέργειες του αμπελιού και των σύκων κυρίως, αλλά και της ελιάς, της φιστικιάς και της αμυγδαλιάς.

Αυτή ακριβώς η διαχρονική ενασχόληση με τη γεωργία και η -αναγνωρίσιμη ανά τους αιώνες- παρουσία και ανάπτυξη των καλλιεργούμενων εκτάσεων ανά την ευρύτερη περιοχή της πόλης και των οικισμών της, συνιστούν τα συστατικά του πολιτισμικού-ανθρωπογενούς και του φυσικού περιβάλλοντος που διαμορφώνουν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία της περιοχής και επηρεάζουν τη δομή, τις σχέσεις και τις αξίες της κοινωνίας του Μαρκοπούλου.

Υφιστάμενη κατάσταση της περιοχής μελέτης

Οι εγκαταστάσεις του Ιππόδρομου παρουσιάζουν σήμερα εικόνα σχετικής εγκατάλειψης. Οι νυν διαχειριστές του χώρου προσπαθούν αναστρέψουν την κατάσταση στην οποία περιήλθε σταδιακά ο χώρος από το 2004. Η πρόθεσή συντήρησής του, όμως δεν έχει καταφέρει να αλλάξει σημαντικά την εικόνα του χώρου. Ο τρόπος μάλιστα με τον οποίο έχει πραγματοποιηθεί η ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής, με την πολύ μεγάλη κλίμακα των τοπιακών επεμβάσεων και των κτιριακών κατασκευών, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι έχει υποβαθμίσει το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον της ευρύτερης περιοχής. Τέλος η μεγάλη έκταση της περιοχής και η διασπορά των αρχαιοτήτων καθιστούν την περιοχή αινιγματική και αφιλόξενη, παρά την ομορφιά του φυσικού τοπίου.

Εικόνα 7 Αεροφωτογραφία των ολυμπιακών εγκαταστάσεων της περιοχής
<http://www.internationalsportsturf.com/uploads/images/markopoulo.jpg> [17. 07. 2017]

Μείζον πρόβλημα, που αφορά τόσο στο Ολυμπιακό Ιππικό Κέντρο, όσο και στον Νέο Ιππόδρομο Αθηνών, αποτελεί το γεγονός ότι οι εγκαταστάσεις δεν είναι απρόσκοπτα προσβάσιμες στο ευρύ κοινό. Η είσοδος στους επισκέπτες επιτρέπεται μόνο τις ημέρες και ώρες των ιπποδρομιών (Ιππόδρομος) και των λοιπών διοργανώσεων (Ιππικό Κέντρο), ή ενδεχομένως κατόπιν συνεννοήσεως με τους υπεύθυνους των χώρων. Ως εκ τούτου η πρόσβαση στις αρχαιότητες είναι δυσχερής, τα μνημεία του αρχαίου δήμου Μυρρινούντος δεν μπορούν να επιτελέσουν τον κοινωνικό, παιδευτικό, αισθητικό και εν γένει πολιτισμικό τους ρόλο και ο κόσμος δεν μπορεί να μετέχει στο κοινό αγαθό που αυτά συνιστούν.

Η περιοχή μελέτης αν και συντηρείται από ανάδοχη εταιρία που έχει αναλάβει τη φροντίδα του πρασίνου και τη συντήρηση του υπάρχοντος οδικού δικτύου, λόγω της έλλειψης συγκεκριμένων λειτουργιών που να της δίνουν ζωή αποτελεί μια **'μαύρη τρύπα'** μεταξύ των γειτονικών ιδιωτικών καλλιεργημένων εκτάσεων και των ολυμπιακών εγκαταστάσεων. Οι αρχαιότητες που βρίσκονται στην περιοχή αν και συντηρούνται από την τοπική εφορεία αρχαιοτήτων παραμένουν απρόσιτες από το κοινό.

Εικόνα 8 Το κτίριο του Νέου Ιπποδρόμου Αθηνών, σε πρώτο πλάνο διακρίνονται ταφικοί περίβολοι του 4^{ου} αι. εκατέρωθεν αρχαίας οδού

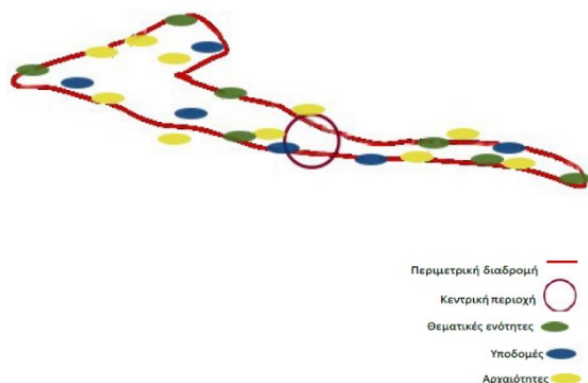
Βασικοί στόχοι της μελέτης

Η περιγραφή της υπάρχουσας κατάστασης, όπως παρουσιάστηκε παραπάνω, δείχνει ότι η περιοχή μελέτης και ειδικά η περιοχή του τριάθλου αποτελεί ένα εξαιρετικά σημαντικό αρχαιολογικό χώρο, η οποία παραμένει κενή και χωρίς χρήσεις, μετά από την αξιοποίηση της ευρύτερης περιοχής από τις ολυμπιακές εγκαταστάσεις.

Η προτεινόμενη μελέτη προστασίας και ανάδειξης των μνημείων του αρχαίου δήμου Μυρρινούντος, διά μέσου της χάραξης «αρχαιολογικών διαδρομών» και της διαμόρφωσης Αρχαιολογικού Πάρκου στο χώρο του Τριάθλου του Ολυμπιακού Ιππικού Κέντρου, εκτιμάται ότι θα συμβάλει στην επίλυση των υφιστάμενων προβλημάτων, στην αποκατάσταση της προσβασιμότητας των μνημείων, την προβολή του χώρου και την ανάδειξή του σε πόλο έλξης του ευρέως κοινού.

Η πρόταση-πλαίσιο λοιπόν αποσκοπεί στην δημιουργία ενός **αρχαιολογικού βιωματικού αρχαιολογικού πάρκου ενημέρωσης και ψυχαγωγίας** στην περιοχή του Τριάθλου, και μια σειρά από διακριτές/σημασμένες διαδρομές με στάσεις θέασης και ενημερωτικό υλικό στο βορειοδυτικό τμήμα του Ολυμπιακού Ιππικού Κέντρου όπου σήμερα υπάρχουν οι αρένες, στάβλοι και πλακοστρωμένες επιφάνειες. Η πρόταση έχει δύο στόχους:

- A. Την αξιοποίηση της περιοχής μελέτης προσδίδοντας ένα συγκεκριμένο και συνεκτικό λειτουργικό πρόγραμμα που να την κάνει αναγνωρίσιμο πόλο έλξης σε τοπικό και υπερτοπικό επίπεδο.
- B. Την προστασία και ανάδειξη των αρχαιοτήτων που έχουν βρεθεί στην περιοχή προσφέροντας κατάλληλη ενημέρωση που να τα καθιστά προσβάσιμα από το ευρύτερο κοινό, επιτρέποντας ταυτόχρονα την περαιτέρω μελέτης τους από τους εξειδικευμένους επιστήμονες.

Εικόνα 9 Διαγραμματική απόδοση της ιδέας της μελέτης

Η μελέτη λοιπόν προτείνει τη δημιουργία ενός αρχαιολογικού πάρκου ενημέρωσης και αναψυχής στο οποίο ο επισκέπτης θα μπορεί να έρθει σε επαφή και να γνωρίσει τον συγκεκριμένο τοπίο μέσα από τις αγροτικές δραστηριότητες που συνέβαιναν στην περιοχή από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Οι αγροτικές δραστηριότητες διακρίνονται σε δυο βασικές κατηγορίες: γεωργικές και κτηνοτροφικές. Αυτόνομες ενότητες-θύλακες από την κάθε κατηγορία διασπείρονται σε όλο το εύρος της περιοχής, δημιουργώντας ένα ρυθμό επίσκεψης και ενημέρωσης.

Μια βασική περιμετρική διαδρομή, εν είδει κλειστού βρόγχου, επιτρέπει την περιδιάβαση του συνόλου της περιοχής και την επίσκεψη των κύριων ενοτήτων. Ένα δευτερεύον δίκτυο μονοπατιών εσωτερικά της επιτρέπει την γεφύρωση κλάδων της κεντρικής διαδρομής και τη δημιουργία εναλλακτικών διαδρομών επίσκεψης. Κατά μήκος των διαδρομών αυτών ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να επισκεφτεί τα αρχαιολογικά κατάλοιπα που υπάρχουν στο χώρο και να πληροφορηθεί για τον τρόπο οργάνωσης του αρχαίου Μυρρινούντα.

Τέλος μια σειρά από άλλα σημεία ενδιαφέροντος με πολιτιστικές και λοιπές εκπαιδευτικές δραστηριότητες βρίσκονται διασπαρμένες στην περιοχή συμπληρώνοντας τον ψυχαγωγικό χαρακτήρα της επέμβασης.

Διαγραμματικά οι βασικοί άξονες της μελέτης έχουν ως εξής:

- 1. Διαδρομές και οδεύσεις:** Δημιουργείται μια κυκλική διαδρομή μικτής χρήσης (πεζοί, ποδήλατα, άλογα) που διατρέχει το σύνολο της περιοχής μελέτης. Ταυτόχρονα συγκροτείται ένα δίκτυο δευτερεύουσων διαδρομών που
- 2. Ανάδειξη Αρχαιολογικών καταλοίπων:** Πρόκειται για αρχαιότητες που έχουν ανασκαφεί και αφορούν δημόσια κτίρια, νεκροταφεία, δεξαμενές, τμήματα κατοικιών κτλ. Κάποια από αυτά είναι ορατά, ενώ κάποια άλλα είναι διατηρούνται σε κατάκωση.
- 3. Θεματικές ενότητες πάρκου:** Πρόκειται για επιμέρους περιοχές που περιέχουν δραστηριότητες και πληροφορίες για την αγροτική ζωή της περιοχής από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Στο κέντρο της περιοχής, από το οποίο γίνεται η είσοδος στο

πάрко, υπάρχει μια **εισαγωγική θεματική** ενότητα που περιλαμβάνει τρεις βασικές πτυχές του αρχαίου δήμου: την έννοια του χρόνου, το δημόσιο βίο και τον ίππο. Οι υπόλοιπες ενότητες διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες: **γεωργικές και κτηνοτροφικές**, οι οποίες αποκαλύπτουν πτυχές της ζωής του ανθρώπου σε σχέση με τα φυτά και τα ζώα.

- 4. Υποδομές & Λοιπά σημεία ενδιαφέροντος:** Πρόκειται για μια σειρά από υποστηρικτικές λειτουργίες και υποδομές που περιλαμβάνουν: τα γραφεία διοίκησης του πάρκου, ένα μικρό εκπαιδευτικό κέντρο, ένα υπαίθριο θέατρο, ένα αναψυκτήριο-πωλητήριο, μια παιδική χαρά, καθώς και σημεία στάσης και πληροφόρησης στην περιμετρική διαδρομή.

Εικόνα 10 Διαγραμματική απόδοση των διαφορετικών ενότητων που συγκροτούν τη μελέτη ως αλληπάλληλα επίπεδα

Στη συνέχεια παρουσιάζονται με συνοπτικό τρόπο οι πέντε αυτοί βασικοί άξονες, εστιάζοντας κυρίως στις αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις που προτάθηκαν στα πλαίσια της μελέτης.

Εικόνα 11 Συνολικό σχέδιο master plan

1. Διαδρομές και οδεύσεις:

Στην υπάρχουσα κατάσταση της περιοχής μελέτης υπάρχει ένα δίκτυο από χωματόδρομους που διασχίζουν την περιοχή μελέτης και χρησιμοποιούνται κυρίως από αυτοκίνητα (βλ. χάρτη σελ. 161). Προτείνεται να ιεραρχηθούν αυτές οι οδεύσεις σε τρεις βασικές κατηγορίες: την κεντρική περιμετρική διαδρομή, τους ενδιάμεσους κλάδους και μικρά μονοπάτια. Σε αυτό το δίκτυο έρχονται να προστεθούν πολύ επιλεκτικά κάποιοι νέοι κλάδοι διαδρομών, όπου κρίνεται απαραίτητο προκειμένου να διευκολυνθεί και εξορθολογικοποιηθεί η πρόσβαση σε όλα τα σημεία της περιοχής μελέτης (βλ. Εικ. 12).

Κεντρική Περιμετρική Διαδρομή

Η κεντρική περιμετρική οδός, όπως έχει ήδη αναφερθεί περιληπτικά, αποτελεί έναν κλειστό βρόγχο, που επιτρέπει την περιδιάβαση του συνόλου της περιοχής και την επίσκεψη των βασικών θεματικών ενοτήτων. Ακολουθεί το ίχνος μιας υπάρχουσας διαδρομής χωματόδρομου που στην υπάρχουσα κατάσταση χρησιμοποιείται κυρίως από αυτοκίνητα. Προτείνεται να χρησιμοποιηθεί η όδευση αυτή για να δημιουργηθεί μια κυκλική διαδρομή μικτής χρήσης (πεζοί, ποδήλατα, άλογα) που διατρέχει το σύνολο της περιοχής μελέτης. Παράλληλα και εσωτερικά της υπάρχουσας οδού δημιουργείται μια νέα όδευση που αφορά την ιππασία. Η χρήση αυτή προτείνεται να ξεχωριστεί προκειμένου να αισθάνονται μεγαλύτερη ασφάλεια οι επισκέπτες.

Ενδιάμεσοι κλάδοι

Οι ενδιάμεσοι κλάδοι αποτελούν διαδρομές γεφύρωσης της κεντρικής περιμετρικής διαδρομής. Στις περισσότερες περιπτώσεις ακολουθούν τη χάραξη υπαρχόντων χωματόδρομων οι οποίοι συνήθως είναι λιγότερο πατημένοι. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι έχουν φυτρώσει χορτάρια ανάμεσα στο πέρασμα των τροχών των αυτοκινήτων και τα όριά τους είναι λιγότερο αυστηρά σε σχέση με την περιμετρική διαδρομή.

Μικρά μονοπάτια

Τα μονοπάτια αυτά αποτελούν μικρότερες οδεύσεις στις οποίες μπορεί να κινηθεί κανείς μόνο πεζός. Έχουν το χαρακτήρα ενός μικρού τοπικού δικτύου δια μέσω του οποίου μπορεί κανείς να κινηθεί πιο κοντά στις θεματικές ενότητες, ανάμεσα στα φυτά και τα δέντρα. Για τα μονοπάτια προτείνεται μόνο η κοπή των χόρτων κατά μήκος της όδυσής τους ώστε να συνεχίσουν να παραμένουν ορατά.

2. Σύνδεση της μελέτης με τις αρχαιότητες

Όπως ήδη αναφέρθηκε, στην περιοχή του προτεινόμενου αρχαιολογικού πάρκου υπάρχουν εκτεταμένες αρχαιότητες που αποτελούν τα υλικά κατάλοιπα του αρχαίου δήμου Μυρρινούντα, που είτε είναι ορατές, είτε βρίσκονται σε κατάχωση, είτε έχουν αποδομηθεί.

Βασικός στόχος της πρότασης είναι η ανάδειξη των αρχαιοτήτων αυτών προκειμένου να είναι προσβάσιμες τόσο από το ευρύ κοινό μέσα από κατάλληλο πληροφοριακό υλικό, όσο και από τους εξειδικευμένους επιστήμονες που επιδιώκουν την περαιτέρω μελέτη τους.

Εικόνα 12 Σύνδεση της μελέτης με τις θέσεις των γνωστών αρχαιοτήτων

Οι αρχαιότητες γίνονται προσβάσιμες τόσο μέσα από την βασική περιμετρική διαδρομή, όσο και μέσα από το δευτερεύον δίκτυο μονοπατιών που δημιουργούνται και διατρέχουν όλη την περιοχή.

Στην περιοχή του προτεινόμενου του αρχαιολογικού πάρκου υπάρχουν πέντε είσοδοι που κατανέμονται περιμετρικά. Προκειμένου να είναι αναγνωρίσιμες τους έχουν δοθεί ονόματα ονομαστών προσώπων και θεοτήτων που σχετίζονται με τον αρχαίο δήμο του Μυρρινούνα.

Οι πιο κύριες είναι η είσοδος **Φρασίκλεια** από το νότο και η είσοδος **Φαίδρος** από το βορρά. Ανάμεσα στις δυο κύριες εισόδους υπάρχει μια κεντρική θεματική περιοχή που διαπραγματεύεται τρεις βασικές ενότητες που αρθρώνουν το νοηματικό περιεχόμενο του αρχαιολογικού πάρκου (δημόσιος βίος, χρόνος, ίππος). Η κεντρική χωροθέτηση των δυο κυρίων εισόδων επιτρέπει στους επισκέπτες να κάνουν τη μισή μόνο διαδρομή, σε περίπτωση που δεν έχουν στη διάθεσή τους επαρκή χρόνο για να διασχίσουν όλο το πάρκο.

Οι υπόλοιπες εισόδοι (**Στησαγόρας, Άρτεμις & Νάννιον**), αποτελούν δευτερεύουσες εισόδους που εξυπηρετούν τη σύνδεση με τις υπόλοιπες αρχαιότητες που βρίσκονται διάσπαρτες στην ευρύτερη περιοχή. Επίσης, η ύπαρξη πολλαπλών εισόδων επιτρέπει την έξοδο από διαφορετικά σημεία σε σχέση με το αρχικό σημείο εισόδου, σε περίπτωση που οι επισκέπτες κουραστούν και επιθυμούν να φύγουν από το χώρο. Η επιλογή της χωροθέτησης των εισόδων έχει λάβει υπ' όψιν και αξιοποιεί, κατά το δυνατόν, τις υπάρχουσες πύλες εισόδου στο χώρο.

3. Θεματικές Ενότητες

Το πάρκο οργανώνεται σε τριών ειδών θεματικές ενότητες οι οποίες διαπλέκονται μεταξύ τους με έναν δομημένο τρόπο, προκειμένου να δημιουργηθεί μια ποικιλία εμπειριών. Οι θεματικές αυτές είναι οι εξής:

1. Εισαγωγικές θεματικές (χρόνος, δημόσιος βίος, ίππος)
2. Θεματικές ανάδειξης της γεωργίας
3. Θεματικές ανάδειξης της κτηνοτροφίας

3.1.Εισαγωγικές Θεματικές

Στο γεωγραφικό κέντρο της περιοχής μελέτης, εκεί όπου υπάρχει η κεντρική είσοδος στο πάρκο, υπάρχει μια εισαγωγική ενότητα τριών θεματικών που θεωρούνται απαραίτητες για την κατανόηση των βασικών πτυχών του αρχαίου δήμου: την έννοια του χρόνου, το δημόσιο βίο και τον ίππο.

Θεματική Χρόνος

Η πρώτη εισαγωγική κεντρική θεματική ενότητα της επέμβασης είναι ο χρόνος. Προκειμένου να αναπτυχθεί η αρχαιολογική διάσταση του πάρκου είναι απαραίτητο να γίνει κατανοητή η έννοια του χρόνου, όχι μόνο όπως την αντιλαμβανόμαστε σήμερα αλλά και κυρίως όπως την αντιλαμβάνονταν στον αρχαίο αυτό αγροτικό δήμο. Μέσα από τις εκπαιδευτικές δράσεις και την πληροφόρηση που θα δοθεί, στόχος είναι να αναδειχθεί η σχέση του χρόνου με την καθημερινή αγροτική ζωή η οποία ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με τον κύκλο των εποχών και τελικά με τη γέννηση και το θάνατο.

Θεματική Δημόσιος βίος

Η δεύτερη εισαγωγική κεντρική θεματική ενότητα της επέμβασης είναι ο δημόσιος βίος του αρχαίου δήμου. Αν και η παραγωγική δραστηριότητα του αρχαίου δήμου ήταν βασισμένη γύρω από τον οικό, υπήρχαν πολλά κοινά στοιχεία, όπως η πολιτική διοίκηση, η οικονομική αγορά και η θρησκεία που έφερναν του πολίτες κοντά. Σε αυτή την ενότητα, πέρα από την ενημέρωση σε σχέση με τις διάφορες πτυχές της οργάνωσης του δημόσιου βίου των κατοίκων του Μυρρινούντα, προτείνονται διάφορες εκπαιδευτικές ενότητες και κατασκευές στις οποίες οι επισκέπτες να μπορούν να αποκτήσουν μια διαδραστική εμπειρία και εις βάθος κατανόηση των πτυχών αυτών. Προτείνεται να δημιουργηθούν εκπαιδευτικές δράσεις στις οποίες οι επισκέπτες να μαθαίνουν πτυχές του δημόσιου βίου στην αττική και στον δήμο του Μυρρινούντα ειδικότερα.

Θεματική ίππος

Η τρίτη εισαγωγική κεντρική θεματική ενότητα της επέμβασης είναι ο ίππος. Ο ίππος υπήρξε βασικό στοιχείο της ζωής στον αρχαίο δήμο του Μυρρινούντα και αποτελεί ακόμα και σήμερα σήμα κατατεθέν της περιοχής του σύγχρονου Μαρκόπουλου. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι το γεγονός ότι εδώ χωροθετήθηκαν οι ολυμπιακές εγκαταστάσεις που έχουν σχέση με την ιππασία. Σε αυτή την ενότητα πέρα από την ενημέρωση σε σχέση με την ιστορική σχέση του ανθρώπου με το άλογο, θα δίνεται η δυνατότητα στους επισκέπτες να αποκτήσουν την εμπειρία της ιππασίας, καθώς θα διατίθενται άλογα με τα οποία θα μπορεί όποιος θέλει να διατρέξει το σύνολο της περιοχής σε οριοθετημένες διαδρομές. Η θεματική αυτή ενότητα, εκτιμάται ότι θα καθορίσει τον χαρακτήρα του συνόλου της επέμβασης στον αρχαιολογικό χώρο μετατρέποντάς το σε βιωματικό αρχαιολογικό πάρκο. Η παρουσία του

αλόγου στο χώρο και η δυνατότητα ίππευσης μεταφέρει τη στόχευση του πάρκου από την παθητική πληροφόρηση στην ενεργητική εκπαίδευση και αναψυχή. Προκειμένου να μη δημιουργηθούν μόνιμες εγκαταστάσεις αυλισμού των αλόγων μέσα στον αρχαιολογικό χώρο, υπάρχει η δυνατότητα συνεργασίας του πάρκου με την πληθώρα ιππικών ομίλων που υπάρχουν στην περιοχή.

Εικόνα 14 Ιππασία αναψυχής για παιδιά

<https://3.bp.blogspot.com/-1qR0qPKGtFc/WUQCIRKtaMI/AAAAAAAAAsdE/0lrsyUxVTcwabvFjgKrjP8kzLKM4CEdmwCLcBGAs/s1600/alg.jpg> [8.11.2016]

3.1. Θεματικές ανάδειξης της γεωργίας: ο Άνθρωπος και τα Φυτά

Η θέση του Μυρρινούντος στην πεδιάδα της Μεσογαίας, περιοχή με εύφορο έδαφος και πλούσια σε νερό, ευνοούσε πάντα την ενασχόληση των κατοίκων με την γεωργία και την οργάνωση της οικονομίας σε με αγροτικό και οικονομικό χαρακτήρα. Η μελέτη πρότεινε μια σειρά από θεματικές περιοχές για τις κατηγορίες των σιτηρών, της ελιάς, των σύκων, των φυσιτικών, των κηπευτικών, όσπριων και λαχανικών, αρωματικών φυτών και βοτάνων, που λόγω χώρου μπορούν μόνο να αναφερθούν ονομαστικά. Οι προτάσεις συμπεριλάμβαναν εκτός των άλλων εκπαιδευτικές καλλιέργειες, λαχανόκηπους, φυτώρια, θερμοκήπια, ξηραντήρια, καθώς και τράπεζα σπόρων τοπικών ποικιλιών. Ενδεικτικά αναφέρονται περισσότερες λεπτομέρειες για τα σιτηρά και την ελιά.

Σιτηρά

Τα σιτηρά αποτελούσαν το θεμέλιο της διατροφικής πυραμίδας του αρχαίου δήμου. Η λέξη δημητριακά γενικά δήλωνε το καθετί αλεσμένο, αλλά κατά κύριο λόγο τα παράγωγα του σίτου, από την κατάλληλη επεξεργασία του οποίων προέρχονταν τα άλευρα. Δεν είναι τυχαίο ότι την εποχή του Σόλωνα έγινε χωρισμός των τάξεων των πολιτών ανάλογα με το εισόδημά τους, το οποίο μετριόταν σε μέδιμνους σιτηρών (μέδιμνος=μονάδα μέτρησης όγκου, π.χ. πεντακοσιομέδιμνοι, τριακοσιομέδιμνοι/ίππεις, διακοσιομέδιμνοι/ζευγίτες, θήτες). Στη θεματική αυτή προτείνεται να γίνουν δράσεις που να αναδεικνύουν τη σημασία των σιτηρών στην καθημερινή ζωή, με ρεαλιστικές αλλά και συμβολικές αναπαραστάσεις. Στις ρεαλιστικές αναπαραστάσεις μπορεί να γίνεται εξιοικείωση των διαφόρων σταδίων της καλλιέργειας όπως η σπορά, ο θερισμός, το αλώνισμα και η αποθήκευση των σιτηρών, μαζί με την δημιουργία βιωματικών δράσεων χρήσης των παλαιών εργαλείων και των τεχνικών.

Εικόνα 14 Ενδεικτικές εκπαιδευτικές δράσεις χειροκίνητου οργώματος από την Ιρλανδία

http://www.irishtimes.com/polopoly_fs/1.1960875.1413124579!/image/image.jpg_gen/derivatives/box_620_330/image.jpg [16. 9. 2016]

<http://www.longfordtourism.ie/wp-content/uploads/MickFlavin-PLoughing-Festival-e1426250983978.jpg> [19. 10. 2016]

http://blog.farmhack.org/wp-content/uploads/2015/11/IMG_2486.jpg [19. 10. 2016]

Ελιά

Η ελιά, το δέντρο που δώρισε η θεά Αθηνά στην πόλη, αποτελούσε λαλούν σύμβολο για τους Αθηναίους, βρίσκοντας την θέση του ακόμα και στα νομίσματα της πόλης. Κατά περιόδους η ελιά προστατευόταν και από νόμους του αθηναϊκού κράτους. Η χρήση της ελιάς και των προϊόντων της κάλυπτε όλες τις πλευρές της ανθρώπινης ζωής. Στην ιδιωτική σφαίρα κάλυπτε εκτός από το χώρο της εστίασης, τον καλλωπισμό, το φωτισμό, και στη δημόσια σφαίρα τον αθλητισμό, την ιατρική, την θρησκεία κτλ. Κατά τη διάρκεια της περιόδου συλλογής της ελιάς θα μπορεί να υπάρχουν εκπαιδευτικά προγράμματα όπου σχολεία ή άλλοι επισκέπτες θα μπορούν να συμμετάσχουν σε όλα τα στάδια της διαδικασίας από την συλλογή των καρπών μέχρι την παραγωγή μικρών ποσοτήτων λαδιού με τις αρχαίες και τις παραδοσιακές μεθόδους. Τις υπόλοιπες χρονικές περιόδους οι επισκέπτες θα μπορούν να ενημερωθούν για τις διαδικασίες από το πληροφοριακό υλικό που θα υπάρχει στη συγκεκριμένη περιοχή, αλλά και διαδραστικά θέτοντας σε κίνηση τις διάφορες μηχανές που χρησιμοποιούνται για την εξαγωγή του λαδιού.

Εικόνα 15 Αναπαράσταση μηχανής πίεσης του ελαιοπολτού με μοχλό, Γεσθημανή

<http://emp.byui.edu/satterfieldb/Gethsemane/OlivePressbeamtighten.JPG> [2.11.2016]

<http://emp.byui.edu/satterfieldb/Gethsemane/OlivePressbeamload.JPG> [2.11.2016]

Θεματικές ανάδειξης της κτηνοτροφίας: ο άνθρωπος και τα ζώα

Η κτηνοτροφία, η χρήση δηλαδή εξημερωμένων ζώων για την εξυπηρέτηση του ανθρώπου σε διάφορες δράσεις, όσο και για τη διατροφή του, κατ' αρχήν για το κρέας τους καθώς και για τα υποπροϊόντα της κτηνοτροφικής.¹ Όπως ήδη αναφέρθηκε διαχρονική παρουσία του

¹ Bogucki and Crabtree, *Ancient Europe 8000 B.C. - A.D. 1000*, 330.

αλόγου στην περιοχή μελέτης έθεσε την δημιουργία μιας εισαγωγικής θεματικής στο κέντρο του χώρου υποδοχής επιτρέποντας την επίσκεψη σε ολόκληρο το πάρκο μέσω ίππευσης.

Για τους περισσότερους Έλληνες των ιστορικών χρόνων το πρόβατο, ο χοίρος και η κατσίκα αποτελούσαν τρεις κύριες πηγές τροφής. Το πιο κοινό κρέας στην κλασσική Αθήνα ήταν μάλλον ο χοίρος και στη συνέχεια το πρόβατο. Αντίθετα η κατανάλωση βοδιού πρέπει να ήταν εξαιρετικά σπάνια και φαίνεται πολύ πιθανό ότι μεγάλο μέρος του πληθυσμού μπορούσε να το γευτεί μόνο στις μεγάλες εορτές. Αν και η κατανάλωση του βοδινού κρέατος ήταν σπάνια, τα καματερά βόδια αποτελούσαν σημαντικό ζώο για την αγροτική οικονομία, καθώς ήταν αυτά που κυρίως χρησιμοποιούνταν για το όργωμα. Τέλος, σημαντικό τμήμα της κτηνοτροφίας ήταν η ορνιθοτροφία. Τα οικόσιτα πτηνά ήταν κυρίως οι κότες και οι χήνες.

Εικόνα 16 Χοιροβοσκοί με χοίρους

<http://www.freeinquiry.gr/upload/files/2014/05/kreas-arxaia-ellada-251.jpg> [13.07.2017]

Το μαλλί του προβάτου απετέλεσε την πρώτη ύλη για την ένδυση. Η παραγωγή των υφασμάτων, σε όλη τη διάρκεια της αρχαιότητας, αποτελούσε μία εργασία που την εκτελούσαν οι γυναίκες εντός του οίκου. Τα υπόλοιπα προϊόντα που έπαιρναν από τα ζώα έχουν κυρίως σχέση με την παραγωγή των τροφίμων. Τα υπόλοιπα προϊόντα που έπαιρναν από τα ζώα έχουν κυρίως σχέση με την παραγωγή των τροφίμων. Το βούτυρο δεν κέρδισε ποτέ τις διατροφικές προτιμήσεις των αρχαίων, πιθανώς επειδή δεν μπορούσε να συντηρηθεί για μεγάλο διάστημα και έλιωνε σε σχετικά χαμηλές θερμοκρασίες. Στην αθηναϊκή αγορά τα χλωρά ή μαλακά τυριά πωλούνταν σε διαφορετικούς πάγκους από τα ξερά. Η κατανάλωση του τυριού ήταν σκέτο με ψωμί, ή ανακατεμένο με μέλι, ενώ υπάρχουν και αρκετές μαγειρικές συνταγές στις οποίες το τυρί αποτελεί ένα από τα συστατικά του φαγητού.

Εικόνα 17 Ερυθρόμορφο αγγείο με παράσταση αλόγου με άνθρωπο 520-500 π.Χ. [αριστερά]

<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/564x/ed/58/6f/ed586fc9f15f58708d56f6617367832d.jpg> [13.07.2017]

Αγρότης με τα αλογά του στην περιοχή των Σπάτων [δεξιά]

Η μελέτη πρότείνει αντίστοιχες θεματικές για τα πουλερικά, τα μελίσσια, το κυνήγι, και την αλιεία. Τέλος, πρότείνει να αναδημιουργηθεί μερικώς η αρχαία αγροικία του 4ου-3ου αιώνα π.Χ. (θέση 25) που υπάρχει εκτός του ορίου της περιοχής του Τριάθλου στα όρια της περιοχής του Ολυμπιακού Ιππικού Κέντρου. Η έμφαση σε αυτή την ανακατασκευή θα δοθεί στο λειτουργικό διάγραμμα της κατοικίας και τις αγροτικές δραστηριότητες που λάμβαναν χώρα στους κλειστούς εσωτερικούς, τους ημιυπαίθριους και τους εξωτερικούς της χώρους.

Εικόνα 18 Γενική άποψη της αγροικίας (αριστερά) και αναπράσταση της αγροικίας με σύγχρονο τρόπο (δεξιά) Δράση στο Μοντεσοριανό σχολείο στο Delft του Herman Herzberger

4. Υποδομές, σημεία ενδιαφέροντος & λοιπές δράσεις

Στα προηγούμενα υποκεφάλαια παρουσιάστηκαν πολύ συνοπτικά οι βασικές θεματικές ενότητες πάνω στις οποίες αρθρώνεται η δομή του προτεινόμενου αρχαιολογικού πάρκου οι οποίες αναπτύσσονται γύρω από το διαχρονικό αγροτικό χαρακτήρα της περιοχής μελέτης, τόσο του αρχαίου δήμου του Μυρρινούντα, όσο και στο σημερινό Μαρκόπουλο, αξιοποιώντας και αναδεικνύοντας τις υφιστάμενες αρχαιότητες.

Πέρα από τις βασικές αυτές θεματικές ενότητες, προτείνονται μια σειρά από απαραίτητες εγκαταστάσεις και υποδομές που έρχονται να υποστηρίξουν τον χαρακτήρα της παρέμβασης και να διαχειριστούν την οργάνωση του αρχαιολογικού πάρκου.

Οι εγκαταστάσεις και οι υποδομές αυτές αποτελούνται από χώρους γραφείων και διοίκησης σε συνδυασμό με χώρο πολιτιστικών δράσεων και ψηφιακού μουσείου, ένα υπαίθριο θέατρο, την αξιοποίηση και ανάδειξη της υφιστάμενης αρδευτικής λίμνης, την κατασκευή ενός μικρού αναψυκτηρίου με πωλητήριο, τη δημιουργία μιας παιδικής χαράς με χώρο αθλοπαιδιών και χώρο εκπαιδευτικής ανασκαφής, την υλοποίηση των προτεινόμενων οδεύσεων, στάσεις και καθιστικά κατά μήκος της βασικής περιμετρικής διαδρομής με κρήνες και πληροφοριακό υλικό, φυλάκια εισόδου, χώρους υγιεινής, και πρόταση νέας φύτευσης.

Διοίκηση

Η διοίκηση του αρχαιολογικού πάρκου χρειάζεται ένα κλειστό χώρο όπου να στεγαστούν τα γραφεία που είναι απαραίτητα για τους υπαλλήλους που θα διαχειρίζονται το χώρο. Σε αυτό το στάδιο της μελέτης δεν είναι σαφής η οργανωτική υπαλληλική δομή που απαιτείται, ούτε οι απαιτήσεις σε χώρους. Για αυτό το λόγο προτείνεται να οι υπηρεσίες της διοίκησης να στεγαστούν σε **υφιστάμενο κτίσμα** που υπάρχει στην βορειοδυτική πλευρά της περιοχής.

Υπαίθριο θέατρο – χώρος εκδηλώσεων

Το μικρό υπαίθριο θεατράκι αποτελεί ένα από τα ξεχωριστά σημεία ενδιαφέροντος της πρότασης. Το θεατράκι τοποθετείται σε ένα κεντροβαρικό για την λύση σημείο, στις παρυφές του μικρού Λοφίσκου δυτικά της τεχνίτης λίμνης. Στην κορυφή του λοφίσκου έχει βρεθεί

οικισμός της πρώιμης εποχής του χαλκού ο οποίος είναι διατηρείται σε κατάχωση. Το θέατρο αναπτύσσεται στη νότια πλευρά του λόφου και αξιοποιεί τη φυσική κλίση του εδάφους.

Η ιδέα του θεάτρου είναι ότι τα καθίσματα αποτελούνται από πολύ απλά ελεύθερα γραμμικά μπετονένια στοιχεία τα οποία ακουμπούνται πάνω στο φυσικό έδαφος, όπως βλέπει κανείς αρχαιολογικά κατάλοιπα πεσμένα στο χώμα.

Η οργάνωση εκδηλώσεων, συναυλιών και παραστάσεων στο ανοιχτό θέατρο αναμένεται ότι θα προσελκύσει κοινό από την ευρύτερη περιοχή σε ώρες που άλλες λειτουργίες του πάρκου δεν είναι ενεργές, δίνοντας έτσι μια ακόμη σημαντική ευκαιρία να γνωρίσει κανείς και τους αρχαιολογικούς χώρους.

Εικόνα 19 Ενδεικτικό παράδειγμα: Πάρκο Fluvial de Barcelos

http://www.proap.pt/wp-content/uploads/2013/05/0735_09_BARCELOS_FLUVIAL_PARK-1023x682.jpg [17. 07. 2017]

Λίμνη

Στην περιοχή μελέτης υπάρχει μία τεχνητή λίμνη που δημιουργήθηκε με σκοπό να συγκεντρώνει νερό για την άρδευση των εγκαταστάσεων. Αυτή τη στιγμή είναι περιφραγμένη με μεταλλικό κιγκλίδωμα και παρουσιάζει εικόνα εγκατάλειψης καθώς στα πρανή της έχουν φανεί τα γεωφάσματα που συγκρατούν την υπόβασή της.

Η πρόταση για την τεχνητή λίμνη είναι να συνεχίσει να λειτουργεί ως δεξαμενή νερού για ολόκληρο το πάρκο, το οποίο θα έχει εκτεταμένες ανάγκες άδρευσης. Η πρόταση έχει στόχο την όσο το δυνατόν δημιουργία μιας φυσικής κατάστασης. Ξεκινώντας από την περίμετρο, προτείνεται να αφαιρεθούν τα κιγκλιδώματα και να φυτευτούν τα όρια της λίμνης με κατάλληλη βλάστηση, αγρωστώδη και καλαμοειδή (σπάργανα, ψάθα, χαμηλά καλάμια), τα οποία στο νότιο όριό της μάλιστα θα έρθουν να συναντήσουν την βλάστηση (κυρίως φρύγανα και χαμηλές θαμνώδεις διαπλάσεις) που παρακολουθεί τον βασικό περιφερειακό δακτύλιο με τον οποίο η λίμνη εφάπτεται.

Στην περιοχή της λίμνης βρίσκεται η θεματική ενότητα της αλιείας όπου μπορεί να βρει κανείς πληροφοριακό υλικό και εκπαιδευτικές δράσεις για τα ψάρια και το ψάρεμα.

Δίπλα στη λίμνη, προς τα δυτικά, προτείνεται να δημιουργηθεί μια επιμέρους θεματική ενότητα που να αφορά την άρδευση στους αρχαίους χρόνους. Προτείνεται να κατασκευαστεί ένα σύστημα από μικρά αυλάκια με απλό μηχανισμό αλλαγής της πορείας του νερού δίνει την δυνατότητα σε μικρούς και μεγάλους να πειραματιστούν.

Εικόνα 20 Η λίμνη πριν και μετά

(αριστερά πρόταση – δεξιά υπάρχουσα)

Παιδική χαρά – χώρος αθλοπαιδιών - χώρος εκπαιδευτικής ανασκαφής

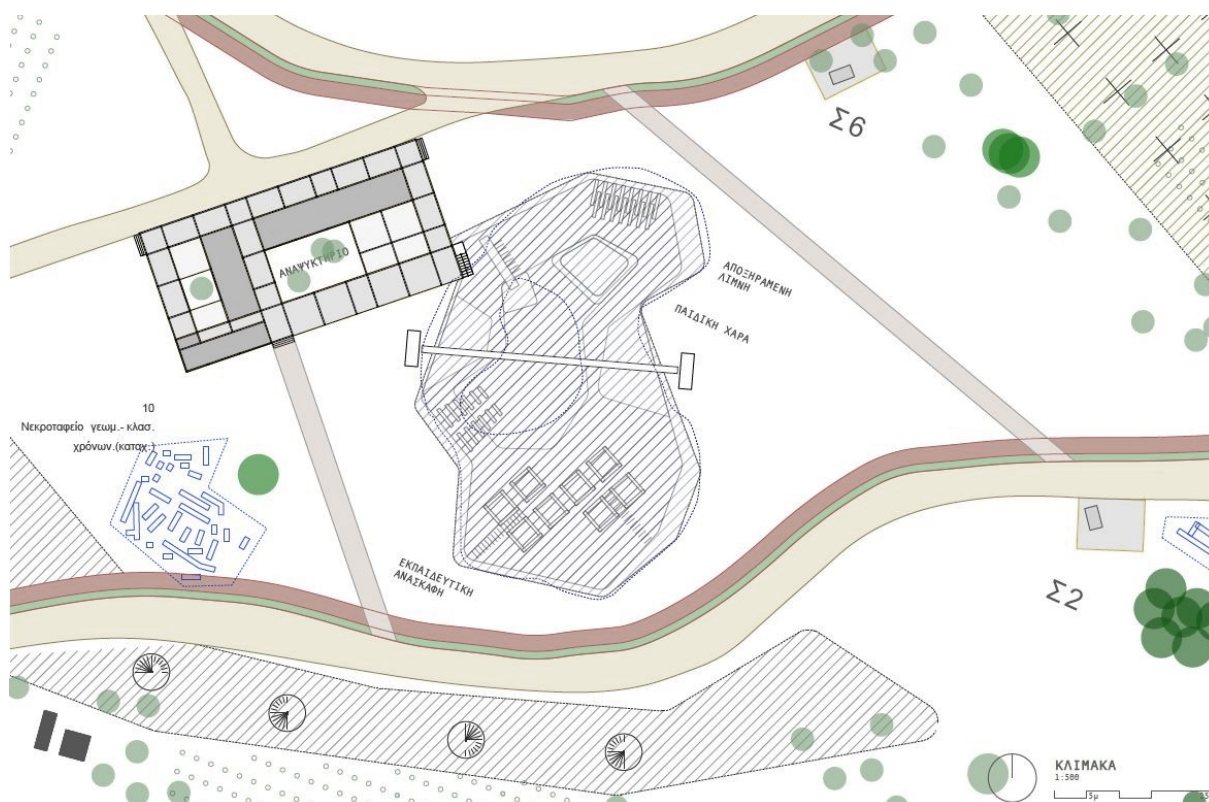
Στην περιοχή μελέτης υπάρχει μια αποξηραμένη αβαθής λίμνη η οποία αποτέλεσε ένα από τα εμπόδια του Τριάθλου. Η αποξηραμένη αυτή λίμνη εντείνει την εικόνα εγκατάλειψης που έχει η περιοχή.

Στη θέση αυτή προτείνεται να χωροθετηθεί η κεντρική παιδική χαρά του πάρκου. Η επέμβαση ξεκινάει από την διαμόρφωση των ορίων της: εκμεταλλευόμαστε το φυσικό κοίλωμα και προσαρμόζουμε τα περιμετρικά πρανή, απλοποιώντας κατά τμήματα την γεωμετρία τους και στερεώνοντάς τα κατάλληλα ώστε να διευκολύνεται η κάθοδος στον πρώην πυθμένα της λίμνης. Τα πρανή αυτή μπορούν να χρησιμοποιούνται ταυτόχρονα ως διαμορφώσεις παιχνιδιού. Το κοίλωμα υποδέχεται ένα μεγάλο σκάμμα άμμου για τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά.

Ένας μικρός χειροκίνητος τροχαλιόδρομος δίνει την δυνατότητα σε παιδιά και μεγάλους να διασχίσουν εγκάρσια από ψηλά την παιδική χαρά και προδίδει στην ανάλαφρη διάθεση του παιχνιδιού της αιώρησης.

Στη νότια πλευρά της λίμνης τοποθετούνται μια σειρά από ανασκαφικά παιχνίδια με στόχο την ευαισθητοποίηση των παιδιών γύρω από την επιστήμη της αρχαιολογίας. Στο χώρο αυτό, περιοδικά μπορούν να οργανώνονται εκπαιδευτικές ανασκαφές για σχολεία και άλλους φορείς.

Τέλος, η επιλογή της θέσης της παιδικής χαράς έγινε και σε συνδυασμό με την χωροθέτηση του μικρού αναψυκτήριου, ώστε να λειτουργεί πρακτικά σαν ένα σημείο ξεκούρασης για γονείς και παιδιά, σχηματίζοντας έτσι ένα ισχυρό σημείο αναφοράς του πάρκου.

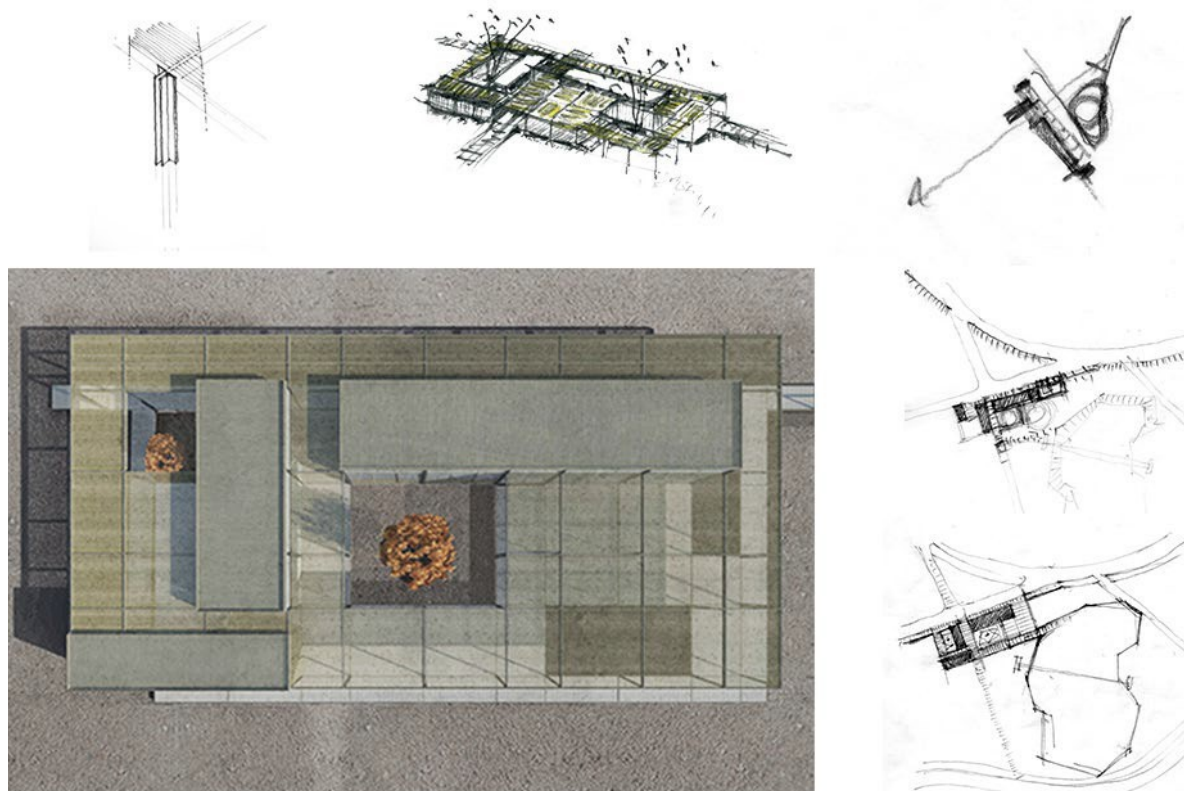
Εικόνα 21 Η περιοχή της παιδικής χαράς και του αναψυκτήριου στο master plan

Αναψυκτήριο – Πωλητήριο

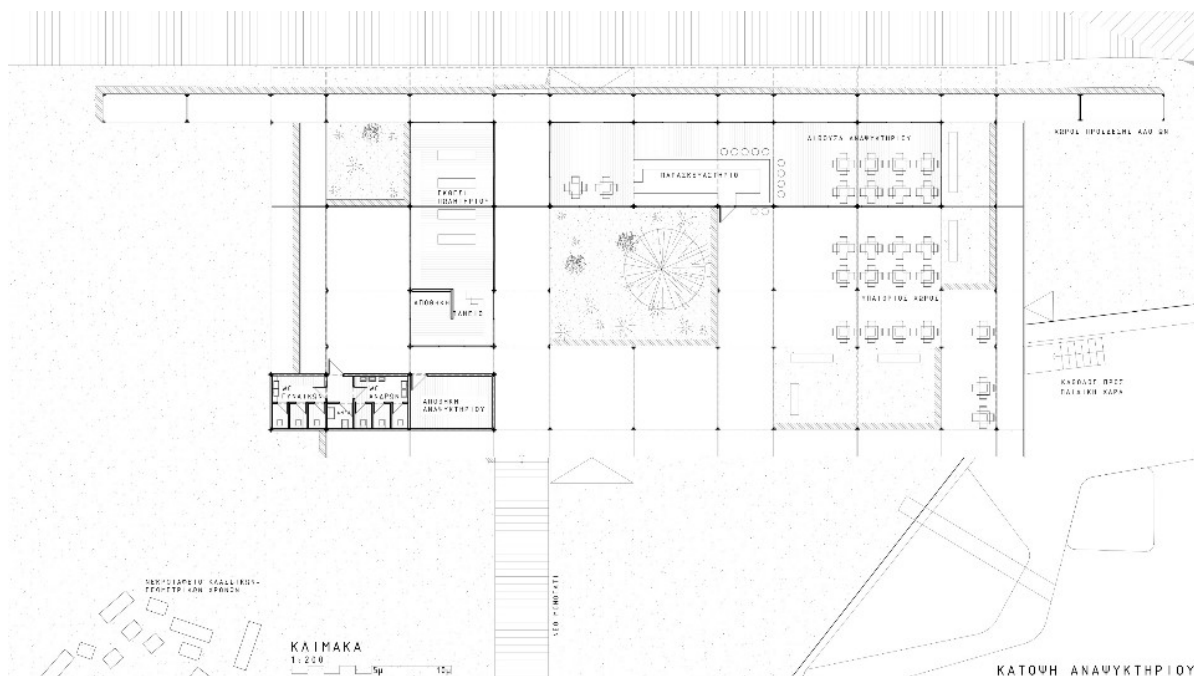
Το αναψυκτήριο-πωλητήριο έχει χωροθετηθεί στο ανατολικό όριο τη κεντρικής περιοχής. Βρίσκεται έτσι σχετικά κεντρικά, χωρίς να δεσπόζει στο χώρο, κατά την είσοδο στο πάρκο. Η κεντρική του θέση επιτρέπει στους επισκέπτες να κάνουν ένα διάλειμμά, είτε έχοντας κάνει τη μισή διαδρομή, είτε αφού ολοκληρώσουν την επίσκεψή τους και πριν φύγουν από το πάρκο. Ταυτόχρονα είναι σχετικά κοντά στις δυο κεντρικές εισόδους (Φρασίκλεια και Φαίδρος). Σημαντικό ρόλο για τη χωροθέτηση του κτιρίου στη θέση αυτή έπαιξε η γειτνίαση του με την παιδική χαρά που χωροθετείται στην παρακείμενη αποξηραμένη λίμνη. Επιτρέπει έτσι στους γονείς να κάνουν ένα διάλειμμά, ενώ τα παιδιά τους παίζουν στην παιδική χαρά, έχοντας ταυτόχρονα εποπτεία και επιτήρηση του χώρου.

Η βασική ιδέα του κτιρίου είναι η κυριαρχία ενός ελαφρού στεγάστρου που αιωρείται, κάτω από το οποίο τοποθετούνται επιμέρους λειτουργικές ενότητες του κτιρίου. Κτιριολογικά το κτίριο αναλύεται σε τρεις ενότητες: το αναψυκτήριο (80τμ), το πωλητήριο (30τμ) και τους χώρους υγιεινής (25τμ). Οι διάταξη των επιμέρους ενοτήτων γίνεται σε διάταξη σχήματος Γ δημιουργώντας μια κύρια αυλή προς το νότο, η οποία βλέπει προς την παιδική χαρά. Ανάμεσα στα δυο σκέλη του Γ υπάρχει ημιυπαίθρια κίνηση που διαπερνά εγκάρσια το κτίριο.

Το ένα κύριο σκέλος του Γ αποτελεί το αναψυκτήριο το οποίο περιλαμβάνει κλειστή αίθουσα με τραπέζια, παρασκευαστήριο και μικρή αποθήκη τροφοδοσίας. Η αυλή του χωρίζεται σε δυο τμήματα, ένα ημιυπαίθριο και ένα εντελώς υπαίθριο, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες. Το δεύτερο σκέλος του Γ αποτελεί το πωλητήριο. Οι χώροι υγιεινής είναι προσβάσιμοι από ΑΜΕΑ.

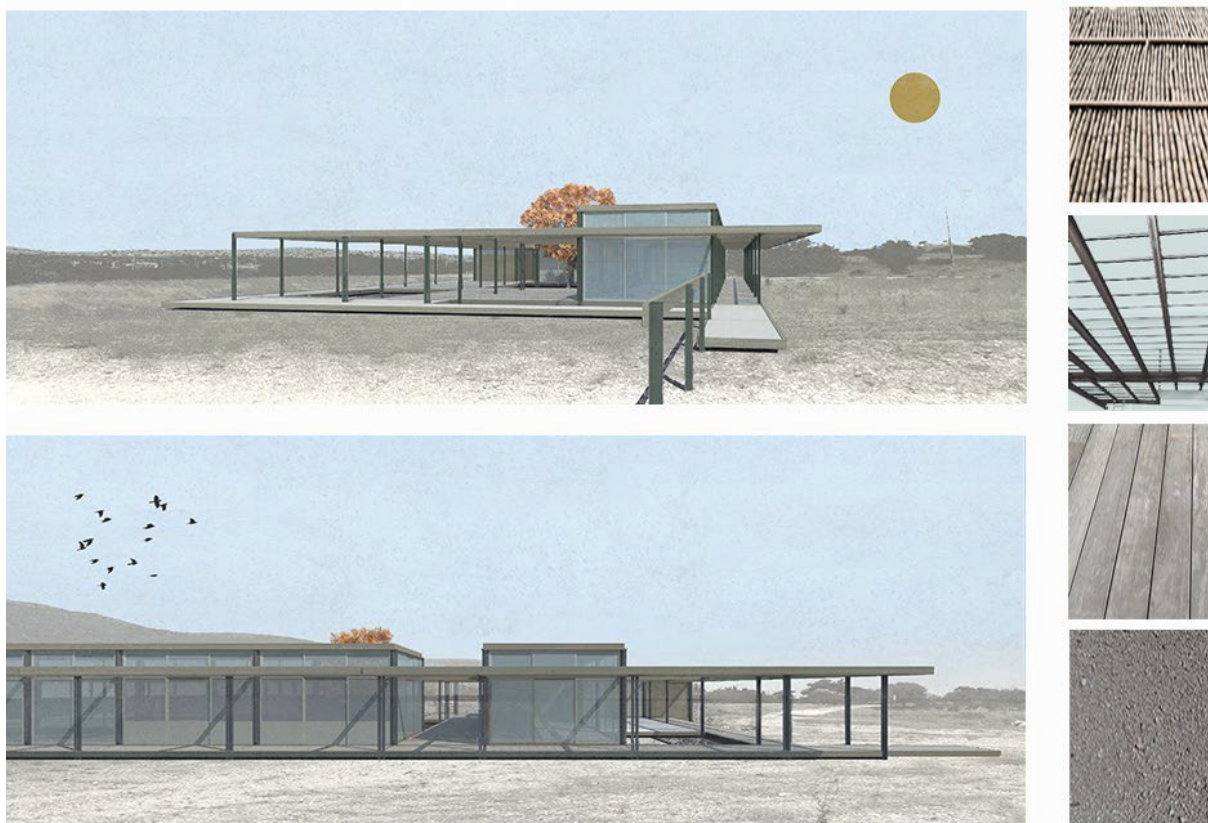

Εικόνα 22 Σκαριφήματα της κεντρικής ιδέας και κάτοψη στεγών αναψυκτήριου και πωλητηρίου

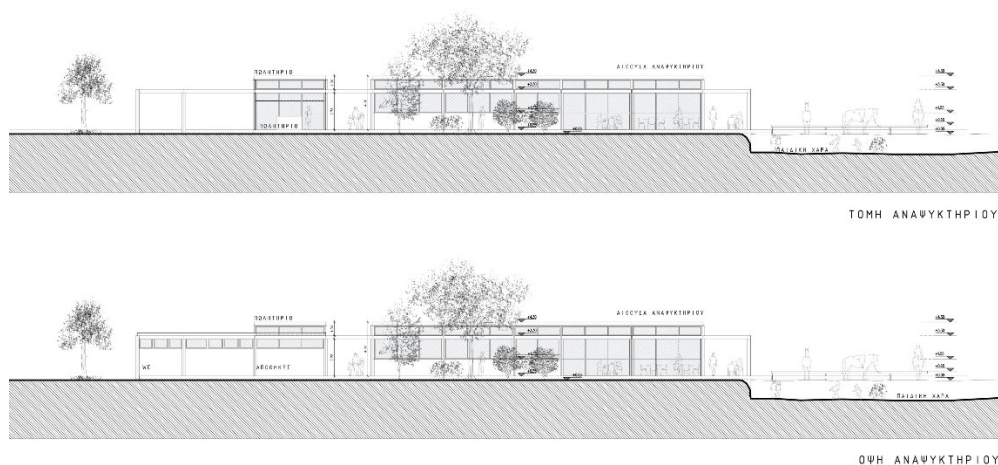

Εικόνα 23 Σχέδιο κάτοψης του αναψυκτήριου και του πωλητηρίου

Το σύνολο του κτιρίου προτείνεται να κατασκευαστεί από ελαφριά στοιχεία (μεταλλικά/ξύλινα). Το δάπεδό του θα είναι ελαφρά υπερυψωμένο σε σχέση με το επίπεδο του εδάφους και θα πατάει στη γη με μικρούς πασσάλους στις θέσεις των κατακόρυφων φερόντων στοιχείων. Η επιλογή αυτή έγινε προκειμένου να έχει όσο το δυνατόν μικρότερα θεμέλια ώστε να μη βλάπτει το ευαίσθητο τοπίο και τις αρχαιότητες. Επίσης ο τρόπος αυτός κατασκευής καθιστά την επέμβαση εύκολα αναστρέψιμη αφήνοντας ελάχιστο αποτύπωμα στο έδαφος.

Εικόνα 24 Τρισδιάστατες αναπαραστάσεις του αναψυκτήριου και τα προτεινόμενα υλικά κατασκευής

Εικόνα 25 Σχέδια όψεων και τομών του αναψυκτήριου και του πωλητηρίου

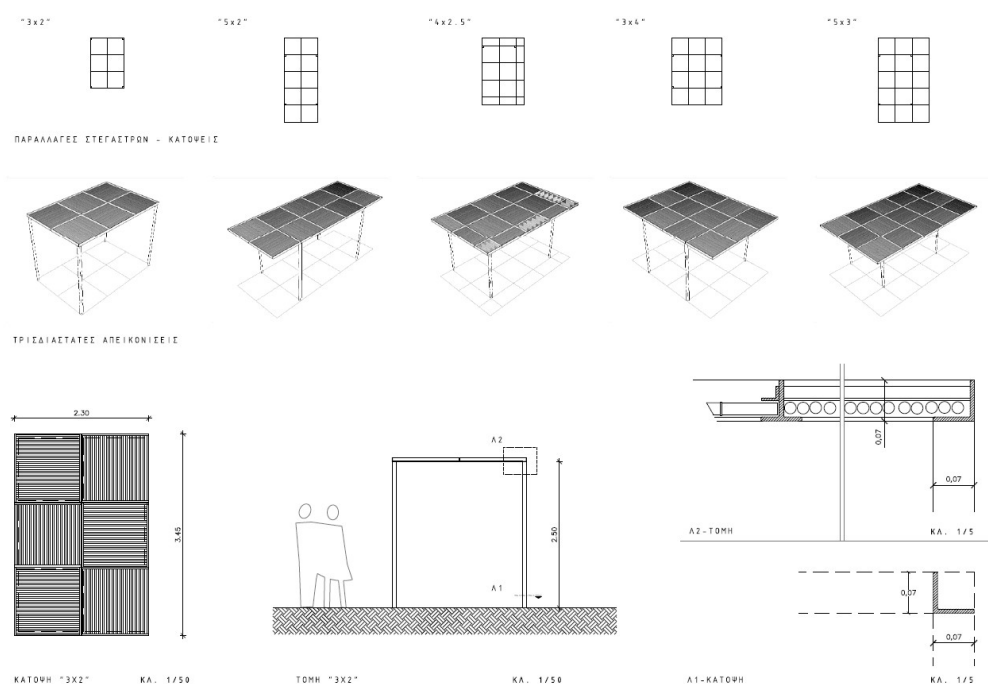
Στάσεις, στέγαστρα, καθιστικά, κρένες & ενημέρωση

Κατά μήκος της περιμετρικής οδού, σε επιλεγμένα σημεία υπάρχουν σημεία στάσης τα οποία περιέχουν στέγαστρα, καθιστικά, κρήνη και ενημερωτικό υλικό. Ο σχεδιασμός των επιμέρους στοιχείων έχει αναπτύξει μια μεθοδολογία αντιμετώπισης διαφορετικών περιπτώσεων που έχει την ευελιξία να εξειδικευτεί ανάλογα με τις ειδικές ανάγκες του κάθε σημείου.

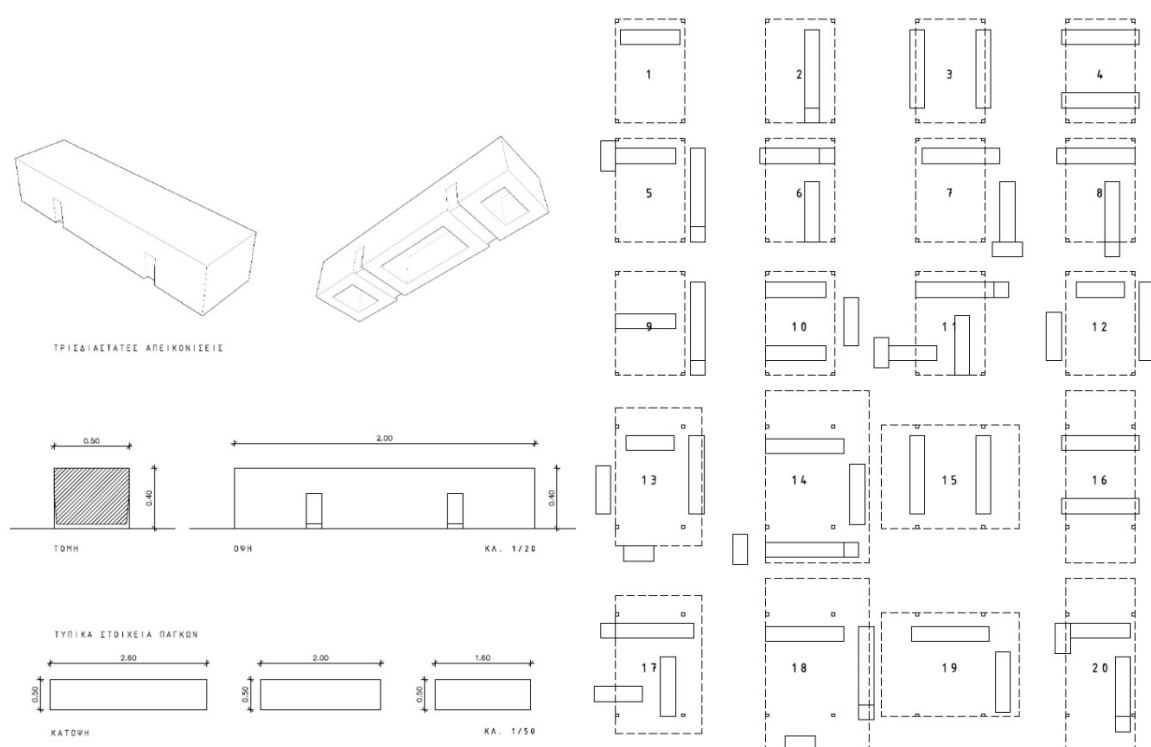
Τα σημεία στάσης έχουν επιλεγεί ώστε να είναι όσο το δυνατόν ισοκαταναμημένα κατά τη διάρκεια της πορείας επίσκεψης, αλλά ταυτόχρονα να βρίσκονται πλησίον κάποιου σημείου ενδιαφέροντος όπως αρχαιότητες, θεματικές ενότητες ή αξιοποίηση κάποιου φυσικού στοιχείου του τοπίου. Στον χάρτη της σελ. 167 φαίνονται αναλυτικά οι θέσεις που έχουν επιλεγεί για τα σημεία των στάσεων.

Εικόνα 26 Κεντρική ιδέα της συγκρότησης των σημείων στάσης (αριστερά) και τρισδιάστατη αναπαράσταση (δεξιά)

Εικόνα 27 Τυπολογία στεγάστρων ανάλογα με το σημείο στάσης

Εικόνα 28 Μπετονένιοι πάγκοι και τυπολογία διάταξης καθιστικών

Στέγαστρα

Όπως και στις προηγούμενες ενότητες τα στέγαστρα προτείνεται να κατασκευαστούν από ελαφριά στοιχεία (μεταλλικά/ξύλινα). Η στήριξή τους γίνεται με μεταλλικά υποστυλώματα που πακτώνονται τοπικά στο έδαφος. Η επιλογή αυτή έγινε προκειμένου να έχει όσο το δυνατόν μικρότερα θεμέλια ώστε να μη βλάπτει το ευαίσθητο τοπίο και τις αρχαιότητες. Επίσης ο τρόπος αυτός κατασκευής καθιστά την επέμβαση εύκολα αναστρέψιμη αφήνοντας ελάχιστο αποτύπωμα στο έδαφος.

Καθιστικά

Η ιδέα των καθιστικών ακολουθεί την ίδια λογική που συναντήσαμε στην περίπτωση του υπαίθριου θεάτρου, όπου όπως είδαμε τα καθίσματα αποτελούνται από πολύ απλά ελεύθερα γραμμικά μπετονένια στοιχεία τα οποία ακουμπούνται πάνω στο φυσικό έδαφος. Αποτελούν δηλαδή μια σύγχρονη εκδοχή των αρχαιολογικών καταλοίπων που συναντά κανείς πεσμένα στο χώμα.

Κρήνη

Σε κάθε στάση υπάρχει πρόβλεψη για μια μικρή κρήνη από την οποία μπορούν οι επισκέπτες να πίνουν νερό. Η κρήνη είναι μια κατακόρυφη μπετονένια στήλη στην κορυφή της οποίας υπάρχει κρουνός ο οποίος θα λειτουργεί με πίεση ειδικού κομβίου. Μια αβαθής αυλακιά οδηγεί το νερό στο κάτω μέρος της κρήνης στο οποίο προβλέπεται η τοποθέτηση υλικού αποστράγγισης (π.χ. βότσαλων ή χαλικιού).

Υλικά & λεπτομέρειες κατασκευής

Οι πάγκοι η κρήνη και η βάση της πινακίδας πληροφόρησης προτείνεται να κατασκευαστούν από μπετόν επιτρέποντας σημαντικό βαθμό τυποποίησης και προκατασκευής εκτός της περιοχής μελέτης. Επιτυγχάνεται έτσι μείωση του κόστους και καλύτερος έλεγχος της ποιότητας. Τα επιμέρους στοιχεία μπορούν να κατασκευαστούν σε κάποια τοπική βιοτεχνία και στη συνέχεια να μεταφερθούν με φορτηγό και να τοποθετηθούν στο επιθυμητό σημείο με γερανό. Για το λόγο αυτό μάλιστα στους πάγκους δημιουργούνται αβαθείς γλυφές κάθετα στο μήκος τους επιτρέποντας την πιο εύκολη μεταφορά του κάθε στοιχείου με γερανό και ιμάντες. Η υφή των στοιχείων προτείνεται να είναι στιλπνή και λεία αφήνοντας το μπετόν στο φυσικό του χρώμα. Προκειμένου να προστατευτούν οι ακμές των κατά τα άλλα απολύτως ορθοκανονικών στοιχείων προτείνεται η απότμηση των γωνιών διαγωνίως κατά 1εκ που πρέπει να έχει προβλεφθεί στο καλούπι σκυροδέτησης.

Ο συνδυασμός της τυπολογίας των στεγάστρων με την τυπολογία των καθιστικών και τη θέση της κρήνης και της πινακίδας δίνει μια πολύ μεγάλη ευελιξία στον τρόπο επίλυσης της κάθε στάσης και μεγάλη προσαρμοστικότητα ανάλογα με το επιδιωκόμενο κάθε φορά αποτέλεσμα.

Φυλάκια εισόδου

Σε κάθε μία από τις πέντε εισόδους του πάρκου προτείνεται η τοποθέτηση ενός φυλακίου το οποίο να μπορεί να προσφέρει τις απαραίτητες πληροφορίες στους εισερχόμενους επισκέπτες, να εκδίδει πιθανόν εισιτήρια και να εποπτεύει το χώρο.

Κάθε φυλάκιο αποτελεί αυτόνομη μονάδα η οποία αποτελείται από δυο λειτουργικές ενότητες: το χώρο παραμονής του φύλακα και ένα υποστηρικτικό χώρο που περιέχει χώρο υγιεινής, που είναι προσβάσιμος και για το κοινό, και μικρό αποθηκευτικό χώρο.

Όπως και το αναψυκτήριο, τα φυλάκια προτείνεται να κατασκευαστούν από ελαφριά στοιχεία (μεταλλικά/ξύλινα). Το δάπεδό τους θα είναι ελαφρά υπερυψωμένο σε σχέση με το επίπεδο του εδάφους και θα πατάει στη γη με μικρούς πασσάλους στις θέσεις των κατακόρυφων φερόντων στοιχείων. Η επιλογή αυτή έγινε προκειμένου να έχει όσο το δυνατόν μικρότερα θεμέλια ώστε να μη βλάπτει το ευαίσθητο τοπίο και τις αρχαιότητες. Επίσης ο τρόπος αυτός κατασκευής καθιστά την επέμβαση εύκολα αναστρέψιμη αφήνοντας ελάχιστο αποτύπωμα στο έδαφος.

Κυρία υλικά επέμβασης

Οι νέες επεμβάσεις δημιουργούν μια ματιέρα υλικών η οποία διέπει το σύνολο της περιοχής μελέτης. Βασικοί στόχοι αυτής της ματιέρας είναι διατήρηση της αίσθησης του τοπίου που υπάρχει και σήμερα η προσεκτική ανάγνωση του οποίου συνθέτει μια γαιώδη χρωματική παλέτα. Τα βασικά υλικά της επέμβασης είναι τα παρακάτω:

Πατημένο χώμα:

Πρόκειται για τις οδεύσεις που δημιουργούνται και αφορούν είτε την κεντρική περιμετρική διαδρομή, είτε τα νέα μονοπάτια που χαράσσονται στην περιοχή μελέτης.

Ξύλο:

Χρησιμοποιείται κυρίως ως στοιχείο πλήρωσης στις μεταλλικές κατασκευές του αναψυκτηρίου/πωλητηρίου και στα φυλάκια. Πρόκειται για ανθεκτικό ξύλο γκρίζο/φαιάς απόχρωσης που αφήνεται στη φυσική του μορφή και συντηρείται με λάδια εμποτισμού ώστε να γεράσει σταδιακά.

Σκυρόδεμα:

Το σκυρόδεμα χρησιμοποιείται για του πάγκους του θεάτρου και των στάσεων. Προτείνεται να παραμείνει για εμφανές και άβαφο και υφή του να προκύψει από τη διαμόρφωση λείου καλουπιού. Για προστασία από τις καιρικές συνθήκες θα πρέπει να περαστεί με άχρωμο σιλικονούχο βερνίκι εμποτισμού, το οποίο δεν θα επηρεάσει την όψη και την υφή του.

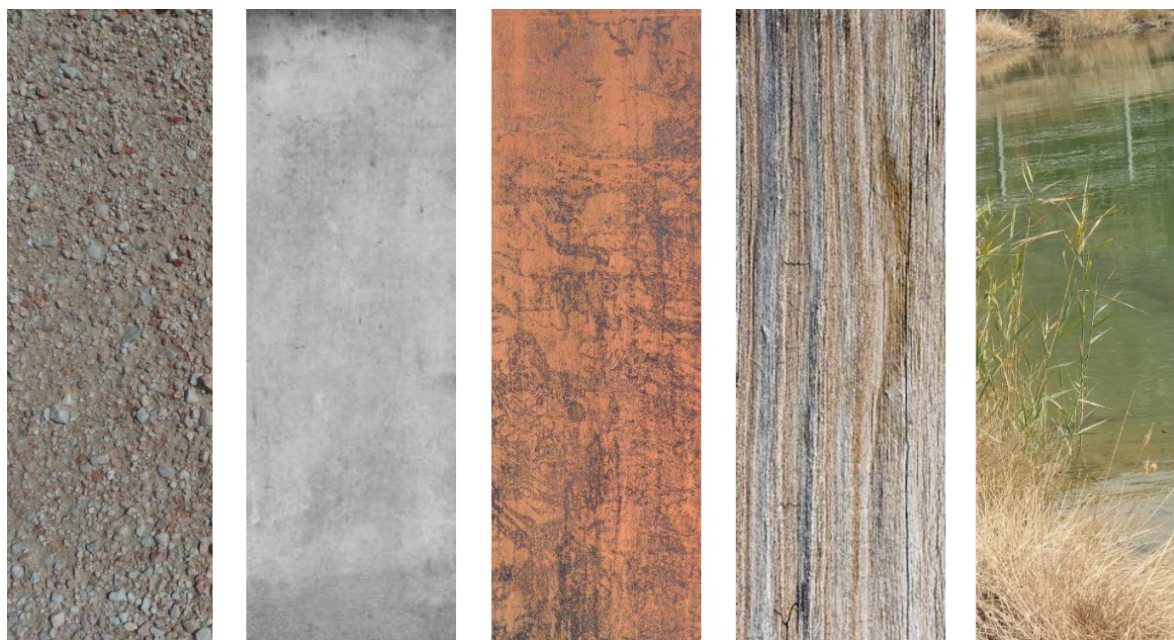
Σκουριασμένος Σίδηρος:

Ο χάλυβας αυτός έχει την εμπορική ονομασία cor-ten και αποτελεί ένα κράμα σιδήρου με ειδικές προσμίξεις που του προσδίδουν την ιδιότητα να διαβρώνεται εξωτερικά δημιουργώντας ένα προστατευτικό στρώμα πατίνας, το οποίο επιβραδύνει τόσο πολύ τη διάβρωση του εσωτερικού, ώστε πρακτικά να διατηρεί τις φυσικές του ιδιότητες. Το σημαντικό είναι ότι η συγκεκριμένη ιδιότητα δεν προκύπτει από την προσθήκη κάποιου επί πλέον στοιχείου (π.χ. γαλβάνισμα), αλλά ενυπάρχει στο ίδιο το υλικό. Αυτό επίσης σημαίνει ότι το cor-ten δεν απαιτεί καμία συντήρηση στο χρόνο, γεγονός πολύ σημαντικό για έναν αρχαιολογικό χώρο που βρίσκεται στο ύπαιθρο.

Νερό:

Το νερό είναι το στοιχείο που χρησιμοποιείται στη φυσική του μορφή στην περιοχή της λίμνης άρδευσης όπως υπάρχει και σήμερα. Στο συγκεκριμένη θέση το νερό έχει πρασινογάλανη απόχρωση.

Η εικόνα 33 απεικονίζει, συνεπτιγμένα την επιθυμητή χρωματική παλέτα των υλικών επέμβασης.

Εικόνα 29 Συνεπτιγμένη αναπαράσταση των υλικών επέμβασης

Πρόταση νέας φύτευσης

Η πρόταση έχει λάβει υπ' όψιν της στην τοποθέτηση των διαφόρων θεματικών ενοτήτων την υπάρχουσα βλάστηση. Εκτιμά μάλιστα ότι η βλάστηση αυτή θα πρέπει να επεκταθεί περισσότερο (π.χ. ενότητες ελιάς, συκιάς, φιστικιάς κτλ.), σύμφωνα με φυτοτεχνική μελέτη που θα πρέπει να γίνει σε επόμενο στάδιο. Εκτός όμως από την ήδη υπάρχουσα βλάστηση προτείνεται η τοποθέτηση νέων φυτών που έρχονται να υποστηρίξουν το χαρακτήρα της επέμβασης.

Κατά μήκος της περιμετρικής οδού και ανάμεσα στον υπάρχοντα χωματόδρομο και την όδευση η οποία απευθύνεται στην ιππασία, προτείνεται να τοποθετηθούν φυτά που να διαχωρίζουν τις δύο οδούς. Η φύτευση αυτή θα είναι κυρίως δύο ειδών: μακκία βλάστηση και φρύγανα- αγροστώδη.

Τέλος στην περιοχή της θεματικής ενότητας των βοτάνων προτείνεται να φυτευτούν αρμπαρόριζα, κάπαρη, χαμομήλι, δεντρολίβανο, δίκταμο, φασκόμηλο, κορίανδρος, κρόκος, λεβάντα, μάραθος, μελισσόχορτο, μέντα, ρίγανη, στάσος, θρίμπα, θυμάρι σιδερίτης και βασιλικός. Στην περιοχή της λίμνης προτείνεται να φυτευτούν σπάργανα, ψάθα και αγριοκάλαμο. Στην περιοχή της εισόδου της Φρασίκλειας να φυτευτεί δέντρο λωτού και ροδιά. Στην περιοχή του υπαίθριου Θεάτρου γιασεμιά, ενώ στο τμήμα της διαδρομής που οδηγεί στο κτίριο διοίκησης να φυτευτούν μύρτιλλα, βατόμουρα και σμέουρα.

Εικόνα 30 Ενδεικτική πρόταση φύτευσης με φυτά φρύγανα και αγροστώδη (πάνω) και αρωματικά και βότανα (κάτω)

Συμπεράσματα μελέτης

Η παρούσα εισήγηση, παρουσίασε με συνοπτικό τρόπο τη μελέτη-πρόταση στρατηγικού σχεδιασμού για την ανάδειξη των μνημείων του αρχαίου δήμου Μυρρινούντος που βρίσκονται εντός των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων του Ολυμπιακού Ιππικού Κέντρου, στην περιοχή Μερέντα, στο Μαρκόπουλο Μεσογαίας Αττικής, εστιάζοντας κυρίως στις αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις που συμβάλουν στην διαμόρφωσης της ταυτότητας του τοπίου.

Όπως είδαμε, αρχικά διαπιστώθηκε ότι λόγω των δυσκολιών που παρουσιάζει η πρόσβαση στην περιοχή και λόγω της χαμηλής στάθμης διατήρησης των αρχαιοτήτων η περιοχή παρουσιάζει εικόνα σχετικής εγκατάλειψης και απουσία σαφούς ταυτότητας. Παρ' όλα αυτά το φυσικό τοπίο παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον παρά το γεγονός ότι η κλίμακα των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων έχει επισκιάσει τον αρχαιολογικό χαρακτήρα της περιοχής, και έχει υποβαθμίσει το ευρύτερο περιβάλλον.

Η πρόταση πρότεινε τη δημιουργία μιας επίκαιρης ταυτότητας για την περιοχή μέσω ενός πρότυπου αρχαιολογικού πάρκου που αναδεικνύει διάφορες όψεις του αρχαίου δήμου, δίνοντας έμφαση στον αγροτικό του χαρακτήρα. Ο χαρακτήρας αυτός διαπιστώθηκε ότι έχει παραμείνει διαχρονικά σταθερός παρά τις αλλαγές στα παραγωγικά μέσα και διαδικασίες διαμέσου των αιώνων. Κάποιες καλλιέργειες μάλιστα παραμένουν οι ίδιες από την αρχαία εποχή (π.χ. ελιές, αμπέλια, σύκα).

Προτάθηκε έτσι η συγκρότηση μιας σειράς θεματικών ενοτήτων και ενός δικτύου επισκέψιμων διαδρομών που καθιστούν τα ανεσκαμμένα μνημεία προσβάσιμα στο ευρύ κοινό, αλλά και τους εξειδικευμένους επιστήμονες. Οι ενότητες αυτές αρθρώθηκαν πάνω στη διάκριση μεταξύ της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, ενώ μια κεντρική εισαγωγική ενότητα αναλύει ευρύτερα θέματα όπως ο δημόσιος βίος, οι αθλητικοί αγώνες, την έννοια του χρόνου και αναδεικνύει τον ίππο ως βασικό στοιχείο που διατρέχει την πρόταση. Ιδιαίτερο βάρος δόθηκε στο να δημιουργηθούν διαδραστικές και βιωματικές εκπαιδευτικές δράσεις που να παρουσιάζουν με παραστατικό και ενδιαφέροντα τρόπο στους επισκέπτες τις σχέσεις και τις διαδικασίες που ανέπτυξε ο άνθρωπος στη διάρκεια του χρόνου με τα φυτά και τα ζώα στη συγκεκριμένη περιοχή.

Η μελέτη αποτέλεσε μια πρόταση μεθοδολογίας επέμβασης η οποία αν και προσπάθησε να διατρέξει όλες τις κλίμακες του χώρου, δεν ήταν εξαντλητική, δίνοντας τις βασικές αρχές και τρόπους προσέγγισης. Σε επόμενο στάδιο, κρίνεται απαραίτητο η παρούσα μελέτη να εξειδικευτεί περαιτέρω στη συνέχεια με μια σειρά από άλλες ειδικές μελέτες όπως: περιβαλλοντική που να αφορά τις επιπτώσεις των επισκεπτών στο ευαίσθητο τοπίο, γεωπονική για την ενίσχυση της βλάστησης, αρχιτεκτονική, που θα εξειδικεύει την παρούσα μεθοδολογία σε κάθε περίπτωση και θα επιλύει σε μεγαλύτερη λεπτομέρεια τα θέματα που μόνο εισαγωγικά μπόρεσαν να θιγθούν εδώ, στατική, για την ακριβή διαστασιολόγηση των κατασκευών που προστίθενται. Με αυτό τον τρόπο εκτιμάται ότι το πάρκο αυτό θα υλοποιηθεί με σωστό τρόπο, δίνοντας μια επίκαιρη ταυτότητα στην περιοχή μελέτης, αναδεικνύοντας την όχι μόνο ως έναν τοπικό παράγοντα ανάπτυξης της περιοχής του Μαρκόπουλου, αλλά και έναν υπερτοπικό πόλο έλξης για ολόκληρη την Αττική.

Βιβλιογραφία - Αναφορές

- Βιβλιοδέτης Ε. (2007): «Ο δήμος του Μυρρινούντος. Η οργάνωση και η ιστορία του», ΑΕ 144, 2005
- Γκίνη-Τσοφοπούλου, Ε. (2001): «Τα Μεσόγεια από την επικράτηση του χριστιανισμού έως την οθωμανική κατάκτηση», Μεσογαία. Ιστορία και πολιτισμός των Μεσογείων της Αττικής σελ.149-197. Αθήνα.

- Γκίνη- Τσοφοπούλου, Ε. (επιμ.), Διαδρομές σε Βυζαντινά Μνημεία των Μεσογείων, Υπουργείο Πολιτισμού – 1η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.
- Κακαβογιάννη Ο. (2001α): « Η πρώτη εποχή του Χαλκού» στο Μεσογαία. Ιστορία και πολιτισμός των Μεσογείων της Αττικής, σελ. 35-42, Αθήνα.
- Κακαβογιάννη Ο. (2001β): «Η Μεσογαία στη μέση εποχή του Χαλκού» στο Μεσογαία. Ιστορία και πολιτισμός των Μεσογείων της Αττικής, σελ. 43-4, Αθήνα.
- Κακαβογιάννη Ο. (2001γ): «Η Μεσογαία κατά τους γεωμετρικούς χρόνους» στο Μεσογαία. Ιστορία και πολιτισμός των Μεσογείων της Αττικής, σελ. 68-73, Αθήνα.
- Κακαβογιάννη Ο. (2003): «Τοπογραφία του Μυρρινούντος κατά τους προϊστορικούς και αρχαίους χρόνους» στο Ο. Κακαβογιάννη (επιμ.), Αρχαιολογικές έρευνες στην Μερέντα Μαρκοπούλου στον χώρο κατασκευής του νέου Ιπποδρόμου και του Ολυμπιακού Ιππικού Κέντρου, σελ. 15-9, Αθήνα.
- Κακαβογιάννη Ο. (2009): «Τοπογραφία του αρχαίου Δήμου Μυρρινούντος», στο Βασιλοπούλου Β., Κατσαρού-Τζεβελέκη Σ. (επιμ.), Από τα Μεσόγεια στον Αργοσαρωνικό. Β' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. Το έργο μιας δεκαετίας, 1994-2003. Πρακτικά συνεδρίου Αθήνα, 18-20 Δεκεμβρίου 2003, 59-63 Δήμος Μαρκοπούλου Μεσογαίας 2009.
- Κατσαβού, Χ., Ζιάβρα, Αγγ. (2003), «Οικισμός της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού.Β'», στο Αρχαιολογικές έρευνες στην Μερέντα Μαρκοπούλου στον χώρο κατασκευής του νέου Ιπποδρόμου και του Ολυμπιακού Ιππικού Κέντρου, 24, Αθήνα.
- Μεθενίτης, Σ. (2007): Το Μαρκόπουλο των Μεσογείων. Οδοιπορικό στους αιώνες, Μαρκόπουλο.
- Ορλάνδος, Α.Κ. (1961): Το Έργον της Αρχαιολογικής Εταιρείας κατά το 1961, Αθήναι, 37-38.
- Σκλάβος Μ. (2003): «Ιερό Διός Φρατρίου» στο Αρχαιολογικές έρευνες στην Μερέντα Μαρκοπούλου, στον χώρο κατασκευής του νέου Ιπποδρόμου και του Ολυμπιακού Ιππικού Κέντρου, σελ. 49, Αθήνα.
- Σταινχάουερ Γ. (2001α): «Η αρχαϊκή Μεσογαία» Μεσογαία. Ιστορία και πολιτισμός των Μεσογείων της Αττικής, Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών Ελευθέριος Βενιζέλος, Αθήνα, σελ. 74-79, Αθήνα.
- Σταινχάουερ Γ. (2001β): «Η κλασσική Μεσογαία» στο Μεσογαία. Ιστορία και πολιτισμός των Μεσογείων της Αττικής, Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών Ελευθέριος Βενιζέλος, Αθήνα, σελ 80-139.
- Τσελεπή, Ε., Κατσαβού, Μ.-Χ., Κοντοπανάγου, Μ. (2003), «Νεολιθικός οικισμός», Αρχαιολογικές έρευνες, στο Αρχαιολογικές έρευνες στην Μερέντα Μαρκοπούλου στον χώρο κατασκευής του νέου Ιπποδρόμου και του Ολυμπιακού Ιππικού Κέντρου, σελ. 20-1, Αθήνα.
- Traill, J.S. 1975: «The Political Organization of Attica. A Study of the Demes, Trittyes and Phylai, and their Representation in the Athenian Council», *Hesperia Suppl.* 14. Princeton, 1975.